БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң болгаш Кызыл хооркомунуң,
Тыва АССР-ниң Дээди Совединин органы

1925 чылда үндезилеттингеН

1963 ч. ФЕВРАЛЬ 10 ВОСКРЕСЕНЬЕ № 35 (5439).

Өртээ 2 көп.

Бугалар тудугжуларынга шаңналдар

Соңгу Донец—Донбасс болгаш Днепр—Кривой Рог бугаларын дерип тургузар үеде чедип алган чедишкиннери дээш, Украин ССР-ниң монтаж болгаш тускай тудуг ажылдарының министерствозунуң база өскé-даа организацияларның эң-не шылгараан 385 ажылчыннары, удуртукчу болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларын ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1963 чылдың февральдың 7-деги Чарлыын ёзугаар ССРЭ-ниң орденнерге болгаш медальдери-биле шаңнаан.

Ленин ордени-биле 12 кижини, Күш-ажылдың Кызыл Тугу орден-биле —47, «Хүндүлелдиң демдээ» орден-биле—102, «Күш-ажылчы маадырлыг чоруу дээш» деп медаль-биле—119 болгаш «Күш-ажылчы шылгаралы дээш» деп медаль-биле — 105 кижини шаңнаан.

* * *

Соңгу Донец—Донбасс болгаш Днепр—Кривой Рог бугаларын дерип тургузар үеде чедип алган шылгарацгай бүдүрүлгечи чедишкиннери дээш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1963 чылдың февральдың 7-деги Чарлыы-биле дараазында кижилерге СОЦИАЛИСТИГ КҮШ-АЖЫЛДЫҢ МААДЫРЫ деп атты тывыскаш, ЛЕНИН ордени-биле болгаш «КАДЫЫР БОЛГАШ МАСКА» деп алдын медаль-биле шаңнааннар: ГАЛЕНКО Иосиф Афанасьевич — «Укрэкскавация» трестиң экскаватор машинизи, МАЙБОРОД Иосиф Яковлевич—Донбассканалстройнуң экскаватор машинизи, ПРЯДУН Владимир Сергеевич—Донбассканалстройнуң комплексилиг бригадазының бригадири.

* * *

Соңгу Донец—Донбасс бугазын тударының болгаш ажыглалга киирериниң талазы-биле даалганы чедишкиниг күүсеткени дээш, Украин ССР-ниң монтаж болгаш тускай тудуг ажылдарының министерствозунуң СОҢГУ ДОНЕЦ—ДОНБАСС БУҒАЗЫНЫҢ ТУДУУНУҢ «ДОНБАССКАНАЛСТРОЙ» ЭРГЕЛЕЛИН КҮШ-АЖЫЛДЫҢ КЫЗЫЛ ТУГУ орден-биле шаңнаан.

(СЭТА).

СЭКП ТЫВА ОБКОМУНУҢ V ПЛЕНУМУ

Мал ажылының ажыл-ишчилериниң дугайында сагыш салыышкын эң чугула партийжи хүлээлге

Февраль 8-те СЭКП Тыва обкомунуң пленуму болуп эрткен. Малчыннарның культура-амыдырал хандырылгазының байдалы болгаш ону экижидер хемчеглериниң дугайында айтырыгның талазы-биле СЭКП обкомунуң бирги секретары эш **С. К. Токаның** илеткелин пленум чугаалажып көрген.

— Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың могаг чок сагыш салыышкынының ачызында бистиң республиканың экономиказы чыл келген тудум-на быжыгып, көдээнин ажыл-ишчилериниң культуразы болгаш амыдыралы экижип турар—деп, эш Тока чугаалаан.— Үүрмек, быдаргай көшкүн арат ажыл-агыйларның колхозтарда болгаш совхозтарда улуг көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинче шилчээни тыва тараачыннарның амыдыралының чүс-чүс чылдардагы үндезининге кол эргилде болган. Совет эрге-чагырганың чылдарында араттарның хөй нуруузу өглерден бажыңнарже көжүп кирген, социалистиг культураже болгаш амгы мурнакчы амыдыралче шилчээн. Чеди чылдың чүгле сөөлгү дөрт чылдарының дургузында безин республиканың колхозтарына болгаш совхозтарына 3600 ажыг чуртталга бажыңнарын туткан, чаа-чаа суурлар тургустунган, чаа-чаа медицина пунктулары, магазиннер, столоваялар, клубтар болгаш библиотекалар ажыттынган. Колхозчуларның болгаш совхозтар ажылчыннарының орулгалары өскен, материал болгаш угаан-бодал талазы-биле оларның немелде негелделери тургустунуп келген.

Чеди чылдың дөртку чылында ажылчыннарның, колхозчуларның, Тываның бүгү ажылчы чоннарының күш-ажылчы маадырлыг чоруунуң дугайын илеткелчи чугаалаан. Оон-биле кады экономиканың болгаш культураның хөгжүлдезинде улуг четпестерни болгаш шиитпирлеттинмээн айтырыгларның дугайын ол чугаалаан, республиканың ажыл-агыйының кол адыры—мал ажылында ажыл-херектериниң байдалын тодаргай анализтээн. Көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүрери болгаш белеткээри дээш социалистиг чарышка чедишкиннери дээш Тываның малчыннары РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң шилчиир Кызыл тугун чаалап алган, 1961 чылга удур малдың баш санын көвүдеткеннер. Ындыг болза-даа дыка хөй колхозтар болгаш совхозтар, республика ниитизи-биле ажыл-агыйжы эвес чоруктун, малдың өлүр болгаш кыс малдың кызыраар чоруундан болган улуг чидириглериниң түннелинде ниитиниң малының баш санын өстүрер талазы-биле онаалгаларны күүсетпээн, малдың денгелиниң чавызының, багай чемгерилгенин, ажаалданың уржуундан дыка хөй продукция каржалыг болган.

Мал ажылының хөгжүлдезинин темпилерин дүргедедир, оон продуктулуун чайгылыш чокка бедиринге эргежок чугула бүгү таарымчалыг байдалдар Тывада бар. Олар болза күрүненин материал-техника талазы-биле көргүзүп турар аажок улуг дузаламчызы, бойдус-климат байдалдары, мурнакчы ажыл-агыйларның болгаш бистин орук айтыкчыларывыстың чедишкиннери болгаш дүржулгазы болур-дур. Ажыл-агыйның бо адырын хөгжүдерин ёзулуг ажылдап, фермаларның ажылишчилериниң культуразының болгаш амыдыралының дугайында сагыш салыышкынын хүн бүрүде илередип турар черлерде малдың баш санын өстүрер болгаш оон продуктулуун бедидер планнар чүгле күүсеттинип турар эвес, харын база ажыр күүсеттинип турар.

Ону илеткелчи Каа-Хем районнуң «Тиилелге» колхозунуң (даргазы Д. И. Зайцев) чижектери-биле көргүскен. Колхоз баштаар чери мал ажылын ёзулуг холга алган, ынчангаш оон өзүлдезиниң темпилери районнуң өртүмак санындан болгаш өске-даа элээн ажыл-агыйларныыдан дыка ажыг болуп турар. Эш Тока күш-ажылдың кайгамчык үлегерчиээн көргүзүп турар мал ажылының алдарлыг орук айтыкчыларының аттарын адап, оларның дүржулгазын нептередир, социалистиг чарышты улам калбартыр сорулганың чугулазын демдеглээн. Бистиң бүгү колхозтарывыска болгаш совхозтарывыска Усть-Лабинск бүдүрүлге эргелелинин ажыл-ишчилериниң эгелээшкини калбак деткимчени алган турары, Тываның малчын болгаш тараажы бүрүзү бүгү улустуң социалистиг чарыжынга киржир, 1963 чылда тодаргай хүлээлгелерлиг болган турары эргежок чугула. Ынчалза-даа бир эвес фермалар ажылдакчыларынга, мал кадарчыларынга, хойжуларга, саанчыларга болгаш хаван ажаакчыларынга күш-ажылга болгаш дыштанылгага культура-амыдыралдың таарымчалыг байдалдарын тургузуп бербес болза, оларга ажыл-агыйлар удуртукчуларының, садыг ажылдакчыларының, культура албан черлериниң болгаш кадык камгалалының ажылдакчыларының талазындан хүн бүрүнүң кигээнгейин болгаш сагыш салыышкынын салбас болза бистиң бүгү лозуннарывыс, кыйгырыгларывыс болгаш хүлээлгелеривис хоозун аазаашкыннар болу бээр магат чок.

«Коммунизмниң херели» колхозтуң удуртукчуларын (даргазы эш Рудин, партия организациязының секретары эш Мухамедгареев) илеткелчи шыңгыы шүүмчүлээн. Хүрең-Тей деп черге хойжу бригаданың тураан эрткен чылда-ла «туду» эгелээн турган. Тудугну эгелээш арада соксаткан: хөй кажаазының тудуу доозулбаан, чангыс рамалыг, крышалар чок, кладовкалар чок үш чуртталга бажыңнары, плиталарның орнунга демир суугуларны салган, чунар бажың болгаш кызыл булун дугайында чугаа-даа дыңналбас. Улуг-Алаакта сүт-бараан фермазының чаагайжыдылгазының дугайында байдал база-ла ындыг болуп турар. Бир-тээ бажынчыгаштар чурттаарынга таарымчалыг эвес болганда ферманың бүгү ажылдакчылары өглерде, база чылыгаттынмаан өглерде чурттап турар. Бо дээрге кончуг дүвүренчиг фактылар-дыр. Ындыг болза-даа чүгле артельдиң баштаар чери болгаш партия организациязы эвес, харын база Таңды парткомунуң болгаш райкүүскомнуң удуртукчулары (эштер Сухачев, Довааадор) ол фактыларга эптежип олурары хараадаңчыт-дыр.

Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы», Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» болгаш «Искра», Каа-Хем районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозтарда болгаш Барыын-Хемчик районнуң чамдык ажыл-агыйларында малчыннарны сагыш чованғыр эвес көрүп турарының өскедаа чижектерин илеткелде база көргүскен.

Культура-амыдыралдың таарымчалыг байдалдарын тургускан черлерде малчыннарның сагыш-сеткилидаа сергек, ажыл-даа эки чоруп турар. Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң Арыг-Бажында фермалар ажылдакчыларының 20 урулларын ялзде колхозтуң күселибиле ажаап азырап турар. Ында электростанция, 50—60 олуттуг клуб, бичии магазин, чылыг чуртталга бажыңнары, харын эге школа безин бар. Эки амыдырал-чуртталга ол ферманың ажылдакчыларынга бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга эки идигни тургузуп берип турар. Дүржулга станциязының Кара-Чыраада, Чөөн-Хемчик районнуң «Большевик» болгаш Ленин аттыг колхозтарының хойжуларының дугайын база-ла ынчаар чугаалап болур.

Бир эвес кайы-бир черлерде мал бажын өстүреринің планы күүсеттинмейн, малдың продуктулуг чоруу кудулап турар болза, оон чылдагаанын чүгле мал чемнери болгаш кажаа-хораа-биле, зооветеринарлыг ажыл-биле малдың хандыртынмаанындан дилээр эвес, харын хамыктың мурнунда мал бажының өзүлдези болгаш оон продуктулуг чоруунуң дүрген бедиишкини олардан хамаржып турар, малчыннарга бүгүле чүве хандыртынган бе дээрзин көөр херек.

Мал ажылында ажылдап турар кижилериниң культурлуг хандырылгазын экижидеринге бистиң республикада бүгү аргалар бар: 94 көдээ клубтар, 12 автоклубтар, 13 көжүп чоруур клубтар, хөй-хөй кызыл булуннар болгаш библиотекалар тургустунган. Ындыг болза-даа хойжуларга болгаш мал ажылының өскедаа ажылдакчыларынга кино, концерт көргүзүү, оларга ном-дептер тарадылгазы, клубтар болгаш кызыл булуннарның доктаамал ажылдаары бисте чедир хандыртынмайн турар. Чамдык черлерде көжүп чоруур автоклубтар хөй янзы өске ажылдар кылып: одаар ыяш сөөртүп, такси машиналар орнунга даргалар дажылап, өске-даа түүлдешпес ажылдарны күүседип турар. Бии-Хем районнуң «Искра» колхозунуң Баян-Колда, Сайлыг-Карада, Ленинка суурда чурттап турар малчыннары оларга кинону кончуг ховар көргүзүп, клубтар болгаш кызыл булуннар септеттинмээн, одаар ыяш чок болганыбиле ажылдавайн турарын база партия, комсомолдуң ажылдакчылары колхозчулар ортузунга политмассалыг ажыл чоруттайын турарын чөптүү-биле хомудап келгеннер.

Үргулчүнүң парлалгазын көдээ чонга чедиреринің херээн сандаратканы дээш харылзаа эргелелин (начальниги эш Лавринович) база көдээге садыг организастаашкынын, ылангыя хойжуларны болгаш өске-даа малчыннарны бараан-биле кончуг четпес хандырып келгени дээш республиканың хереглел кооперациязын (баштаар черинин даргазы эш Будегечиев) болгаш чамдык райполарны илеткелчи шыңгыы шүүмчүлээн. Хөй-хөй черлерге медицина хандырылгазын база санитар-чырыдыышкын ажылын четпес организастап келгени дээш хамыктың мурнунда харыысалганы хүлээзе чогуур республиканың Кадык камгалал министерствозунуң (министри эш Любимов) болгаш райкүүскомнарның адрезинге элээн хөй шыңгыы сагындырыгларны ол берген.

Малчыннарның культура-амыдырал хандырылгазының дугайында сагыш салза чогуур бүдүрүлге эргелелдериниң, парткомнарның, районнар болгаш көдээ Советтериниң база өске-даа албан черлериниң ажылдакчылары боттарының ажыл-чорудулгазын хойжу бригадаларга, сүт-бараан болгаш хаван фермаларына мөөнээн турарын чедип алыры бисте эргежок чугула деп эш Тока онзалап демдеглээн. Ол черлерге политиктиг болгаш культура-массалыг ажылды эки организастаар, зооветеринарлыг болгаш политиктиг өөредилгени таарымчалыг тургузар, коммунистиг күш-ажыл деп бедик аттыг болгаш чаа социалистиг амыдыралды чедип алыр дээш чарыштың одун кыысып үндүрер херек. Малчыннар-биле хүн бүрү ажылдаан турар болза, мал чемнери-даа, мал кажаалары-даа бар болур, малдың чаш төлү менди алдынар, малдың кызыраар чоруу болгаш өлүп хораар чоруу эвээжээр, мал бажының өзүлдези-даа, оон продуктулуг чоруунуң бедиишкини-даа хандыртынган турар. Ынчангаш бистиң ажылывыста кол чүве—материалдыг байлактарны бүдүрүп турар кижилер-биле ажыл ол болур. Партияның XXII съездизиниң болгаш СЭКП Төп Комитединиң Пленумнарының шиитпирлерин, партияның кыйгырыгларын болгаш планнарын, эш Н. С. Хрущевтун мерген угаанныг сүмелерин малчын бүрүзү хандыр билген турар болза, ол бедик медерел малчын араттарны болгаш көдээнің бүгү ажыл-ишчилерин мал кыыштаглаашкынын чедиишкинниг эрттиреринче, часкы тарылгага эки белетекиринче көдүрер, ол көдүрлүүшкүн 1963 чылдың бүдүрүлге планнарын чедиишкинниг күүседирин хандырар болгаш бистиң чуртка коммунизмниң тургузарының херээнге Тываның салыышкынын улгаттырарының үндезини болур.

* * *

Колхоз-совхоз бүдүрүлге эргелелериниң начальниктери: Таңдының —**Н. И. Куценко**, Чөөн-Хемчиктиң—**А. К. Турген-оол** болгаш Тес-Хемниң—**С. С. Сонам** олар пленумга эдеринчи илеткелдер кылганнар. Ол эштер тус-тус эргелелдерге хамаржып турар ажыл-агыйларның чедиишкиннерин база четпестерин чугаалааш, оон сөөлүнде малчыннарның культура-амыдырал талазы-биле хандырылгазының байдалын тодаргай чижектерге көргүскүлээннер.

Чамдык ажыл-агыйлар малчыннарга чуртталга бажыңнарын кончуг оожум болгаш эвээшти тудуп турар деп эш Куценко чугаалаан. Малчыннарны эки чуртталга бажыңнарыбиле, а малды кажаа-биле чедир хандырбайн турар чоруқ, ол ышкаш малдың чем-суурунуң кошкак болуп турары мал ажылын дүрген хөгжүдеринге кол моондак болуп турар. Бүдүрүлге эргелели болгаш колхозтар, совхозтарның чамдык удуртукчулары сөөлгү үеге чедир ыракта малчыннарның культура-амыдыралынче кошкак кичээнгей салып келген. Ыраккы одарларда бажыңнарның хөй нуруузу крыша чок, демир суугуларлыг, кодан чанында немелде тудуглары чок болуп турар.

Бии-Хем районнуң «Тиилелге» колхозунуң Биче-Баян-Колда 5 кыштагларында казанак бажынчыгаштар бар. Олче автолавка, солун-сеткүүлдер хаая кээп турар. Ол-ла районнуң «Хадын», «Кызыл тараачын» колхозтарының хойжулары база-ла оон дээредевес байдалда чурттап турар.

Каа-Хем районнуң «Совет Тыва» колхозу ыраккы одарларда 14 хойжуларга бажыңнар тудуп бербээн. Эрги бажыңнарны септевейн турар.

Таңды районнуң «Совет Россия» колхозунуң хойжузу Монгуш Кенден Владимировка суур-биле көжа чурттап турар хиреде-ле, анаа керосин-даа, лампа-даа хандырбаан. Ам үеде хой массалыы-биле оолдап эгелээн, ол хойжу өг-бүле хураганнарны карацгы кажаа иштинден суйбап чорааш тып ап турар. Материалдыг чүүлдерни бүдүрүп турар кижилерни ынчаар көөр чоруктар-биле моон сонгаар эптежип болбас.

Эш Куценко оон ынай малчыннарның амыдырал-чуртталга байдалын экижидер талазы-биле Таңдының бүдүрүлге эргелелиниң төлевилеп турар хемчеглерин чугаалаан. Эргелелдиң девискээринге 1963—1964 чылдарда хойжуларга 198 бажыңнарны тудар, 196 бажыңнарны септээр, бүгү бажыңнарга туйбу суугуларны кылыр, 28 чунар бажыңнарны, 29 кызыл булуннарны, 4 хлеб быжырар черлерни тудар болгаш 17 кудуктарны казар, 84 квартираларны электрижидер.

Эргелелдиң ажылдакчылары, партия организациялары малчыннарга таарымчалыг байдалдарны тургузар болгаш культурлуг негелделерин үлегерлиг хандырар талазы-биле бо пленумнуң шиитпирин күүседир дээш колхозчуларны, совхозтар ажылчыннарын мобилизастаар, социалистиг чарышты улам калбартыр, ынчангаш бо талазы-биле Чөөн-Хемчиктиң бүдүрүлге эргелелин социалистиг чарышка кыйгырып турар.

Чөөн-Хемчик бүдүрүлге эргелелинин начальниги эш Турген-оол эрткен чылын эргелелдиң колхозтары болгаш совхозтары 246 бажыңнарны, оон хөй кезиин малчыннарга тудуп бергенин чугаалаан. Малчыннарның амыдырал-чуртталга байдалдары «Чыраа-Бажы», «ҮТКА 25 чылы» совхозтарда, Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг, Барыын-Хемчиктиң «Мурнакчы» колхозтарында эки тургустунган.

Ынчалза-даа элээн хөй ажыл-агыйларда хөй-хөй малчыннар, ылангыя хойжулар өглерде чурттап турар, чамдык черлерде туттунган бажыңнар хөй болза-даа, оларның хөй нуруузунуң шынары кончуг багай болуп турар. Бо талазы-биле «Сүт-Хөл», «Тээли» совхозтары, Барыын-Хемчик районнуң «Малчын», Улуг-Хем районнуң «Чодураа» колхозтарын чемелээр херек. Элээн хөй ажыл-агыйларның удуртукчулары сөөлгү үеге чедир-ле хойжулар бригадаларының төптерин тударынче кирбейн турар. Амдыызында 58 бригада төптери мүн-не туттунгулаан, ынчалза-даа ында чедир кылдынмаан үүлдер хөй.

Райполар ажылдакчылары малчыннарның хандырылгазынче эвээш кичээнгей салып турар. Чөөн-Хемчик районнуң көдээ магазиннеринге чамдыкта керосин үзүктели бээр, а лампа болгаш шил база чок болгулаар.

Культураның болгаш уран чүүлдүң ажылдарчыларын улуг чемелезе чогуур. Чадаананың улусчу театры, а ол ышкаш республиканың Хөгжүм-ший театрының артистери колхозтарның, совхозтарның төптеринден ыңай барбайн турарлар. Ынчаарга оларны фермаларда болгаш одарларда малчыннар четтикпейн манап турар болгай.

Малчыннарның культуразын болгаш амыдыралын экижидер талазыбиле бистиң планывыс улуг деп эш Турген-оол чугаалаан. Бо чылын болгаш келир чылын 450 чуртталга бажыңнарын, оон 194-түн совхозтарга, 256-зын колхозтарга тудар бис. Ол бажыңнарының 90 хуузун хойжулар болгаш фермаларның ажылдакчылары алыр. Оон аңгыда, бо чылын 9 кызыл булуңну, 6 чунар бажыңны, 20 кудукту кылыр. 58 хойжу бригадаларының төпүүгештерин тудар бис.

Эш Сонам эдеринчи илеткелин малчыннар дугайында эки сагыш салып турар ажыл-агыйларны демдеглээри-биле эгелээн. Өвүрүнүң «Коммунизмче орук», «Торгалыг», «Кызыл тук» колхозтарын ол элээн мактаа-даа чамдык черлерде ажыл-херек ындыг эвес. Тес-Хем районда хөй ажылы ажыл-агыйның кол адыры болур турбуже, ында хойжулар дугайында сагыш салыышкын шоолуг эвес. Чижээ, «Чаа орук» колхозта хөй-хөй хойжулар өглерде чурттап турар. Ындыг турбуже, бар акша-херенги бажыңнар тударынга чарыгдаттынмайн турар.

Колхозтарның чамдык даргалары, чижээ, «Коммунизмче орук» совхозтуң даргазы эш Шойжуң, хойжулар бажыңнарга чурттаарын «күзевейн», өглерже дедир көже бээрлер-дир деп чугаалап турар. Ынчаарга ол колхозта туткан «бажыңнарны» кандыгыл дээш көөрге, оларга чурттаар хөөн чок эвес, а кижи чурттаар аргажок бажыңнарны тудуп турарында-дыр. Чамдык өглер эрги, өйбак-дыдык, а таарыжыр мебельди кайда-даа садыглавайн турар.

Тес-Хемниң колхозтарында болгаш совхозунда хойжуларның культурлуг хандырылгазын багай тургускан. Чүгле ийи фермада турум кино бар. Автолавкалар таарыштыр дериттинмээн. Одарларга эккээр бараанналрның ассортиментизи шоолуг эвес, чижээ, фонарылар, приемниктерге хереглээр батареялар, костюмнер, пальтолар болгаш өске-даа чугула бараанналрны малчыннарга чедирбейн турар.

Садыг министри эш Арланмай ыраккы одарларда малчыннарның хереглелдерин улуг сонуургавайн турар.

Эргелелдиң ажыл-агыйларынга ийи чылдың дургузында хойжу бригадаларның бүгү төптеринге бажыңнарны туткан турар болгаш хойжу бүрүзү бажыңга чурттаар апаар. Бүгү черлерге клубтар азы кызыл булуннар бар болур. Хойжу бригадаларны улгаттырарын бодап турар. Ынчаарда оларны электрижидери, радиожудары, культурлуг амыдырал-чуртталгага чогуур байдалдарны тургузары белен болур.

Түннелинде эш Сонамның чугаалааны болза, 1963 чылда ажыл-агыйга бедик көргүзүглер дээш Таңды биле Чөөн-Хемчик эргелелдери социалистиг чарышка бот-боттарын кыйгыржып турар-дыр. Бистиң Тес-Хем эргелели үстүнде эргелелдериниң ийилдирзин социалистиг чарышка кыйгырар бис.

ТЫВА АССР-НИҢ КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙЫНЫҢ МУРНАКЧЫЛАРЫНЫҢ ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛЫ. 1962 чылдың дөртку кварталында көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин болгаш садып алырын көвүдеткени дээш Тыва АССР-ге РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң шилчиир Кызыл тугун РСФСР-ниң көдээ ажыл-агый продуктуларының бүдүрүлге болгаш белеткелдер министриниң оралакчызы эш С. С. Никулин кээп тывыскан.

ЧУРУКТА: шилчиир Кызыл тукту эш С. С. Никулинниң СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары эш С. К. Токага хүлээдип берип турары.

Фото С. ФЕОКТИСТОВ биле В. ЛУТКОВТУУ.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының ораланчызынга база СЭКП Тыва обкомунуң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Партия-күрүне контролюнуң Комитединиң даргазынга эш М. К. Шыырапты томуйлаар дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң
ЧАРЛЫЫ

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң **доктаадыры болза:**

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазының ораланчызынга база СЭКП Тыва обкомунуң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Партия-күрүне контролюнуң Комитединиң даргазынга эш Монгуш Какыйлаа **Шыырапты** томуйлаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң даргазы
Б. ДОЛЧАҢМАА.
Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң секретары
Г. ИВАНОВ.

Кызыл хоорай, 1963 чылдың февраль 9.

Тыва АССР-ниң транспортунуң алдарлыг ажылдакчызы деп хүндүлүг атты тыпсыр дугайынга

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң
ЧАРЛЫЫ

Тыва АССР-ниң агаар транспортун хөгжүдер талазы-биле ачы-хавыязазы дээш **Тыва АССР-ниң транспортунуң алдарлыг ажылдакчызы** деп Хүндүлүг атты тыпсыры болза:

1. Степан Афанасьевич **Покатилога**—Хамааты Агаар Флодунуң Кызыл аэропортунуң начальниги.
2. Анатолий Павлович **Богдановка** — Хамааты Агаар Флодунуң Кызыл аэропортунуң ужудукчузу.
3. Чили Санчикович **Чимитке**—Хамааты Агаар Флодунуң Кызыл аэропортунуң ужудукчузу.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң даргазы
Б. ДОЛЧАҢМАА.
Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң секретары
Г. ИВАНОВ.

Кызыл хоорай, 1963 чылдың февраль 9.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар дугайында

Тыва АССР-нин Дээди Совединиң Президиумунуң
ЧАРЛЫЫ

ССРЭ-ниң Хамааты Агаар Флодунуң 40 чылы-биле холбаштыр база Тыва АССР-ниң ужар чүүл транспортун хөгжүдеринге идепкейлиг киржилгези дээш Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң **Хүндүлел бижии**-биле шаңнаары болза:

1. Алексей Буянович **Ёнзак**—Хамааты Агаар Флодунуң Кызыл аэропортунуң самолёт командири.
2. Дмитрий Федерович **Сандрухин**—Хамааты Агаар Флодунуң Кызыл аэропортунуң самолёт командири.
3. Владимир Николаевич **Худяшев**—Хамааты Агаар Флодунуң Кызыл аэропортунуң инженери.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң даргазы
Б. ДОЛЧАҢМАА.
Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң секретары
Г. ИВАНОВ.

Кызыл хоорай, 1963 чылдың февраль 9.

СЭКП ТЫВА ОБКОМУНУҢ V ПЛЕНУМУ

Мал ажылының ажыл-ишчилериниң дугайында сагыш салыышкын эң чугула партийжи хүлээлге

Пленумга бо чугаалашкан айтырыг талазы-биле санал-онал калбарган.

Бир дугаарында Тес-Хем районнун «Коммунизмче орук» колхозунун парторганизация секретары эш **У. Саая** санал берген. СЭКП-ниң съездизиниң төөгүлүг шиитпирдерин амыдыралга боттандырар дээш демисешпишаан, колхоз 1962 чылда күрүнеге эзт, сүт, дүк болгаш тараа садарының планнарын ажыр күүсеткен деп демдеглээн, оратор колхозтун малчыннарының культура-амыдырал байдалын экижидер талазыбиле хемчеглерни чугаалаан.

Колхоз төвүнден алаян хоорулчак турган сүт-бараан фермазын чоокшуладын көжүрген. Ийи хойжу бригаделарның төптеринче электри шугумун кылган. Колхозтуң 43 кодан хоюн малдан түрар хойжуларда чурттала бажыныг кижи чок. Бо чылын ийи хойжу бригаделарның төптеринге үш-үш аал ишти чурттаар бажыңнары, чунар бажыңнары, кызыл булуннары тудар. Боларны сүт-бараан фермазынга база тудар. Колхозтуң планда көрдүнген 10 чурттала бажының үгле хойжуларга тудуп бээр. Хойжу бригадаларның болгаш ферманың төптеринге электри чырыын, радиону колхозтуң суурундан дамчыдарын чедип алыр.

Республиканың суг ажыл-агый черии ийи кудук казары-биле керээ чарып, акшазын ап алгаш, бирээзин дооспайн ара каапканын, кадык камгалал министриниң оралакчызы эш Шабаев колхозка баргаш, он орунуг эмнелгени анаа-ла хагдырын кааның эш Саая хомудан шүүгүмчүлээн.

Барыын-Хемчик районнуң партком секретары эш **Н. Бойду** материалдыг чүүлдерни бүдүрүп турар кижилерге культурлуг амыдырал-чурттаганын, эки ажылдаарының бүгү таарымчалыг байдалдарын тургузары сонгаарлаттынмас чугула сорулга болур деп демдеглээн.

Малчыннарның амыдырал-чурттала негелделерин хандырын турарының дугайында парткомнун илеткелин СЭКП обкомунун бюрозунга дыннаан, бо талазы-биле улуг четпестернин районда барын илеткеннин ол чугаалаан. Районда 771 малчын өрегелериң 480-ни ам-даа самдар, чамдыызы пес-биле шыпкан өглерде чурттап турар. Бо дээрге районнун партия, совет органнарының, колхозтар, совхозтар удуртукчуларының малчыннар дугайында багай сагыш салып келгениниң түннели-дир. «Барлык», «Тээли», «Шекпээр» совхозтар ийи чыл дургузунда чурттала бажыңнары барык кылбаан болуп турар.

Малчыннарның амыдырал байдалын экижидер талазы-биле хемчеглерни районда ажылдап кылган. Бо чылын 61 бажыңнарны, 18 кызыл булуннарны, 16 чунар бажыңнарны тудар. 64 бажыңнарны чедир тудар, ийи фермаларны электрижидер. Малчыңнарның амыдыралын экижидерин чаңгыс чылын бүрүн шиитпирлээри биске берге, ынчангаш өглерни септеп, экижидерин база кылыр бис.

Малчыннар дугайында респоттребсоюз, «Сельхозтехниканың» республика каттыжыышкыны багай сагыш салып турар. Өглер чылыглаар кидис бербес, фермалар, бригадаларга ажыглаар бичии шимчедикчилер чок болуп турар. Культура бараанныры — радиоприёмниктер, батареялар кончуг эвээш кээп турар. Ак, Алашка радио, телефон тургузар дугайында биспин дилаависти эш Лавринович херекке албайын турары мырыңай кайгамчык.

Барыын-Хемчиктиң ажылчы чоннары бо пленумнун шиитпирлерин күүседир дээш бүгү күжүн салыр деп, эш Бойду пленумнуң киржикчилерин бүзүреткен.

Республиканың кадык камгалал министри эш **А. Любимов** бодунун адрезинге болган шүүгүмчүлелдерни хүлээп албышаан, районнарның кадык камгалал килдистериниң четпес ажылдан турарын, ол килдистериң малчыннарга медицина дузаламчызын көргүзер талазы-биле хемчеглерин райкүүскомнарның чугаалашпайн турарын чугаалаан.

Тожу районнуң «Совет Тыва» колхозунуң Эн-Сугда малчыннары аргажок бичии бажыңнарда чурттап турар. Өлче медицина ажылдакчылары барбаан. Чөөн-Хемчикте «Тыва» совхозта чунар бажын доктаамал ажылдавайн турар. Республикада бичии уругларның аарыры болгаш чок апаары мурнукузундан дыка кызырылган-даа болза, ам кайы хире хууну эзлеп турарын база ол хуунун хөй нуруузу малчыннарның ажы-телу болуп турарын, мооң ужурунда малчыннарның амыдырал-чуртталгазын экижидерин, манаа медицина ажылдакчыларының дорт хүлээлгезин эш Любимов саналынга айыткан.

— Хойжу бригаделарның төптеринде шоолуг тудуг кылдынмайн, кудуктар кастынмайн турарын, кыштаглар чоогунга көк сула тарывастай бергенин болгаш зоотехниктерниң четпес ажылдан турарын Барыын-Хемчик районнун «Тээли» совхозунун хойжузу эш **И. Адаш** саналынга шүүгүмчүлээн. Фабрикага кылган өгну эккээрин малчыннар сонуургап турар болгаш радиоприёмниктерни хөйү-биле тарадырын негеп турар. 1963 чылда хой бүрүзүндеи 3 кг дүктү кыргып алырын, ортумаа-биле баш бүрүзүн 60 кг дириг деңзилиг кылдыр семиртирин, 20 тонна сигенни белеткеп алырын эш Адаш хүлээнген.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазының оралакчызы эш **Х. Анчимаа** санал берген. Бо чылдын январь 1-де байдал-биле алырга, республикада 2308 кодан малга 3189 өг-бүле азы 13 муң ажыг кижи ажылдап турар. Бо пленумга ол ажыл-ишчилериниң культура-амыдыралын экижидер дугайында айтырыгны чугаалажып турары кончуг шын. Биспин малчыннарыыстың чурттап турар байдалы ырак-узак берге болза-даа, ажыл-агыйларның удуртукчулары оларның чуртталгазынга дөмей-ле таарымчалыг байдалдарны тургузар хүлээлгелиг. Ам байдал дыка берге: радио, кино чок, солунар барбас, эки илеткелдер болбайн турарындан малчыннар иштики, дашты кының болуушкуннарындан хожудан каап турар. Республикада клуб, театр, кино, библиотека, медицина дээш ышкаш культура албан черлери четчир бар. Олар чонга бараан болур хүлээлгезин уттун турарлардыр. Ол ышкаш садыг, харылаа органнары малчыннарже арнын көрүндүрбээн.

«Улуг-Хая» совхозта, «Х Улуг хурал» колхозта клубтар ажылдавайн турар. Чамдык медицина пунктулары одалга-биле хандыртынмаан. Партия комитеттериниң болгаш райкүүскомнарның талазындан культура албан черлериниң удуртукчуларын холга ап, олардан негелдени дынылдар херек.

Бүгү чүвени кижиге — биспин амыдыралывыстын хоойлузу ол. Партия биле чазактың сагыш салыышкынының ачызында биспин хөй-хөй уругларывыс күрүпениң күсели-биле халас өөренип, өзүп доругуп турар болгай. Ынчалза-даа мону чамдык черлерде шын ажыглавайн турарының чижектерин эш Анчимаа чугаалаан. «Малчын» колхозта уруглар садынга 40 уругну тургузар дээн болза үгле 20 ажыг уруг тургускан, а ол уругларның онна хирези малчыннарның уруглары болган. Малчыннарның уруглары хандырылгага алыр ужурлуг турбуже, чамдык башкылар, эмчилер болгаш еске-даа ажылдакчылар боттарының уругларын күрүне хандырылгазынга киире бээр таварылгалар шын эвес.

Суурлар чаагайжыдылгазының, арыг-шевер чурттаганың айтырыы сөөлгү үеде доктаай берген. Бо ажылды мурнукузу ышкаш хөелдирип чорударын оратор база саналдаан.

Бин-Хем районнуң малчыннарынын эрткен чылын чедип алган чедишкиннерин партком секретары эш **Ю. Катков** демдеглээш, мындыг түннелдер партиянын организастыг болгаш идеологтуг ажылын күүлеткелиниң база малчыннарның культурлуг амыдырал-чуртталгазын экижиткениниң түннелинде чедип алдынганын чугаалаан. Чижаа, «Кызыл тараачын» колхозтуң Хүтте болгаш Билелигде фермаларында чурттала бажыңнары четчир, клубтар, библиотека, ясли, чунар бажын доктаамал ажылдап турар. Мооң түннелинде Хүт фермазы мал чемин четчирбиле белеткээн, бир инекке онааштыр сүт саалдазы 7 литр немешкен, бо кыжын чаңгыс-даа баш мал хораваан. Биделиг фермазында сүт саалдазы эрткен чылдаазындан 150 тонна немешкен. Ол ферманы Туран 11 чыл школазы шефке алгаш улуг дуза чедирген. «Өөк» совхозта И. Карбынын хойжу бригадазынын хандырылгазы база эки болгаш ында политиктиг база зооветеринарлыг өөредилге чорүп турар. Бригадада ам төрээн 700 ажыг хойнуң хураганы бүрүн менди.

Ынчалза-даа малчыннарның амыдыралчы негелделерин хандырарында четпеетер бисте бар деп секретарь демдеглээн. 25 малчыннар өглерде чурттап турар, «Хадын», «Искра» колхозтарның баштаар черлери, ында партия организациялары малчыннарже эң кошкак сагыш салып турар. Малчыннар солунну озалдап ап, лекция, беседаларны ховар дыннап турар. Бараан болгаш аъш-чем хандырылгазы чедимче чок. Мооң түннелинде малдын ажаалда-чемгерилгези баксырап, мал чеми үзүктелип турар.

Малчыннарның амыдырал байдалын улам экижидериниң хемчеглери алдынып турар. Бо чылын 50 бажыңнарны тудар, 43-түү септээр, 3 яслилерни, 9 кызыл булуннарны, 70 печкаларны кылыр. Лекция, беседа кылырын, бараан, чем хандырылгаын, солун чедирилгеин экижидерин организастаан бис.

Районнун ажыл-ишчилериниң 1963 чылдың планнарын, усть-лабинчилериниң кыйгырыын хайнышкынныг чугаалажып көрүп, бедиткен хүлээлгелерни ап турарын эш Катков саналының төнчүзүнде чугаалаан.

Партияның XXII съездизиниң болгаш ТК-ның пленумнарының шиитпирлерин күүсетпишаан, колхозтуң ажыл-ишчилери чамдык чедишкиннерни чедип алган деп, Тес-Хем районнуң «Тере-Хөл» колхозунда партия организациязының секретары эш **Ф. Бегзи** чугаалаан. Мал ажылының продуктуларын бүдүрериниң болгаш күрүнеге садарының талазы-биле хүлээлгезин колхоз эрткен чылын ажыр күүсеткен. Бо дээрге биспин малчыннарывыстың күжениишкиниг ажылдаанының түннеди-дир. Биспин мурнакчы хойжуларывыс Б. Шулуу, Э. Доржу олар 100 төрүүр хойга онааштыр 101—110 хураганны алган. Төрээн инектернин бызаалары бүрүн алдынган.

Ырак-узак черде колхозтуң шапкын хөгжүлдези партиянын болгаш чазактың сагыш салыышкынының ачызы болганын демдеглээш, мурнунда суур чок черге 40 өрегеден тургустунган бичии колхоз 280 чурттала бажыңнарлыг улуг колхоз апарганын ол демдеглээн. Ынчалза-даа ажыл-агыйда четпестер амдаа хөй. Малдың уксаазын сайзырадыр ажыл багай, мооң уламынан дүк кыргылазы бир хойдан үгле 1 кг ажыг, сүт саалдазы дыка кузу болуп турар. Эрткен чылын мал чеми белеткээринин планын күүсетпээн.

Колхозтуң мурнунда улуг сорулгалар бо чылын салдынган. Биспин колхозувус ышкаш мал ажылдыг колхозка бо сорулганы үгле малчыннар ортузунга ажылды, оларның культурлуг амыдырал-чуртталгазын экижидип турган шиитпирлеп болур деп эш Бегзи чугаалаан. Ам үеде 63 малчыннарның үгле 21-зи бажында чурттап турар. Колхоз төвүбиле малчыннар аразы 100—150 км ырак, машина оруу чок болганда чурттала болгаш культура хандырылгазын экижидери бергеден турар. Малчыннарга бажыңнар тудар ыяшты белеткеп өгелей берген. Бүгү хойжуларны бригадалар кылдыр каттыштырар.

Чер ажылын чедир үнелевейн турар чорукту ам чайлатпас болза, мал ажылынга быжыг суур тургустунмас. Ол ышкаш орук харыдаа чок чорук колхозтуң экономиказынга аар ужуктарлыг болуп турарын демдеглээш, орук тудуун кылырын өөренип көөрүн республика организацияларындан ол дилээн.

Чөөн-Хемчик районнуң партия комитединиң секретары эш **Д. Ондар** саналынга малчыннарны чурттала бажыңнары-биле хандырар айтырыгже элээн сагыш салып турар Ленин аттыг, «Искра», «Большевик» колхозтарны демдеглээн. Ылангыя Ленин аттыг колхозтуң Хараганыг-Ховуда хойжу бригадазының төвү элээн көрүштүг апарган. Ында чурттала бажыңнары, кызыл булун, тарымал садчыгаш бар апарган.

Ынчалза-даа районда ийи үүе ажыг малчын өрегелер, оон иштинде «Сүт-Хөл» совхозта үүс ажыг өрегеде өглерде чурттап турар. Бо дугайында Тыва АССР-ниң Дээди Советинин ийиги сессиязына бисти шүүгүмчүлээни шын. Сессия болганының дараазында хүнде партия комитединин бюрозунга бо айтырыгны чугаалашкаш, хемчеглерни ап чоруткан бис дээш эш Ондарның көргүзкен чижектерин пленумнун киржикчилери үүлдүгүзүүп көрген. Фермаларга, хойжу бригадаларга санитар комиссияларын тургускан. Чамдык черлерге библиотекаларны болгаш 10 чунар бажынны тургускан.

1963 чылда 15 хойжу бригадаларның төптерин тургузар, малчыннарга 80 чурттала бажыңнарын тудар. Хойжуларга дузалажыр, агитлисток үндүрер, беседа чорудар сорулга-биле комсомолчуларның походун организастаан турар. Автолавкаларның маршрудунун графигин тургускан.

Районнун көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери усть-лабинчилериниң чагаазын таныжын чугаалашкаш, бедиткен хүлээлгелерни ап турарлар.

— Биспин малчыннарывыстан үгле 18 өреге бажын-биле хандыртынган. Бо чылын 11 бажынны тудар деп планда көрдүнген. Оон кырынга бираазинге-ле ийи аал ишти чурттаар ийи бажыңны чедир тудуп, ажыглалга киирер. Бир эвес бо темп өзүгаар алыр болза, биспин бүгү малчыннарывысты бажын-биле хандырар айтырыг беш-алды чылдар иштинде шиитпирлеттинер апаарлыр. Мону өөренип көргеш, чурттала бажыны туларының акша-хөөрөнгизин эде көөру чугула—деп, «Тээли» совхозтуң директору эш **Б. Чюдюк** саналынга чугаалаан.

Бай-Тал салбырда үш муң кижи чурттап турар. Ында клуб чок. Клуб тудуунун болгаш Кызыл-Даг салбырында клубтун септелгезинин дугайында үш чыл дургузунда чугаа чорун турар. Бо айтырыгны өөренип көөрүн болгаш мал кыштагладыышкынында тургустунган берге байдалды, концентраттыг чемнер-биле хандыртынарының аргазын эш Чюдюк база саналдаан.

1962 чылда колхоз бүдүрүлгезинге үндезин чаартылганы кылып, 4 комплексилиг бригаданы организастаан бис деп, Каа-Хем районда «Тиилелге» колхозтун даргазы эш **Т. Зайцев** бодунун саналын эгелээн. Оон түннелинде эрткен чылын чер болгаш мал ажылынга көскү түннелдер чедип алдынган. Тараа культураларының гектардан ортумак дүжүү 15,7 центнер чедир өскен. Малдың баш санын өстүреринин планы, мал продуктуларын бүдүрер болгаш күрүнеге садар хүлээлгелер эки күүсеттингилээн.

Мал ажылында бурунгаарлаашкыннар-биле чергелештир мурнакчыларның саны база өскен. Бызаа ажлакчызы **Житкова** 23 инекке 152 бызааны, азы инек бүрүзүнге 7 бызааны, а колхозта ниитизи-биле бир инекке 4 бызааны чагыштырып өстүрген. Бо арганын эки талаларын түннеп, четпестерин чугаалажып көргеш, кезир чылын бир инекке-де 5 бызааны чагыштырып өстүрер деп планнаан бис. Биспин бо аргавысты өске ажыл-агыйларга сүмелезе чогуур деп бодаар мен. Биспин мурнакчы саанчыларывыс: эш Пальчук 30 инектен 51 тонна сүттү азы бир инекке онааштыр 1800 литр сүттү, эштер Бузинова, Архипова олар 1700 литр сүттү сагганнар. Семиртилге малының кадарчызы эш С. Ломбу чайгы үеде баш бүрүзүнге онааштыр 850 — 900 грамм, а кышкы үеде — 450 — 500 грамм немелде деңзини дүн-хүн иштинде чедип ап турар. Хунан хойлар кадарчызы эш **А. Баян** хой бүрүзүнден 2,5 кг дүктү, ирг каларчызы С. Ундушпан — 3,5 кг дүктү кыргып алганнар.

Колхоз баштаар чери, партия организациязы малчыннарның амыдырал-чуртталгазын экижидер хемчеглерни ап, партиянын ажык хуралынга чугаалашкан. XXII съездиниң шиитпирлеринге үндезилээш, бис баштай төпте тудугларже, электрижидилгеже кол күш салган бис. Ам бедик вольтулуг шугумну туткан. Ол фермаларны, бригаделарны электрижидер арганы бээр материалдыг база апарган. Ам үеде малчыннарның 90 хүүзу бажыңнарда чурттап турар. 1963 чылда 12 бажыңнарны тудар, малчыннарның бүгү бажыңнарын септээр болгаш малчыннарның амыдырал-чуртталгазынга электрини калбаа-биле ажыглаары көрдүнүп турар.

Оон ынай эш Зайцев малчыннарның хандырылгазын чугаалааш, национал театрның колхозтарже барбайн турарын, Каа-Хем райпозунуң автолавказы «автосуггарыкчы» деп бакка шолалады бергенин, «Көдээ электротудугнун» багай ажылын шүүгүмчүлээн.

Мал ажылының продуктуларын бүдүрерин көвүдериниң хөрээ биспин малчыннарывыстың холунда. Оларның амыдырал-чуртталгазын экижидер айтырыгны обкомнун пленумунга чугаалажып турары кончуг шын дээрээн Өвүр районнуң партком секретары эш **А. Семис-оол** онзалап демдеглээн.

Өвүр районнуң колхозтарының хөгжүлдези-биле чергелештир малчыннарның амыдырал-чуртталгазы улам экижип турарын ол чугаалаан. Районнуң партия организациязы бо талазы-биле чамдык ажылдарны кылган. Хойжу бригадалар, фермалар төптериниде 5 клубтар, 4 кызыл булуннар, 4 магазиннер ажылдап турар, 308 малчын өрегелериң 218-зи бажыңнарда чурттап турар. Автолавка малчыннарны доктаамал кезип, садыглап турар.

Ынчалза-даа районнуң культурачыыдышкын албан черлери, медицина ажылдакчылары малчыннарга ховар барып турарлар. Ылангыя медицина ажылдакчылары чүгле чалаллага баары-биле кызыгаарлаттынып турар. Оон ангыа медицина болгаш культура ажылдакчылары бисте чедишпес. Бо айтырыг талазы-биле чогуур министерстволар биске дузалаза чогуур.

Районнуң малчыннарынга ам бешин 90 ажыг бажын чедишпес. Чамдык санда кирип турар бажыңнарның шынары багай, төлевилел чокка туттунган, крышазы, кладовказы чок. Ындыг бажыңнар тударын мооң соңгаар болдурбас херек. Бо чылын 45 бажыңнарны, 8 чунар бажыңнарны, 3 хлеб быжыргар черлерни, кызыл булуннарны кылыр. Малчыннарны эки чурттала бажыңнары болгаш өске-даа тудуглар-биле хандырарын 1964 чылда доозар деп турар.

Хой ажылын бот-орулга-чарылгалыг бригадалар кылдыр тургускан. Ынчалза-даа олар бичии. Оон ангыа бригада төптеринде үгле улуг кадарчылар олуруп турар, өскелери өну долгандыр кыштагларда турар. Бодап көөрге бригаделарны удгаттырган, төптерге хойжуларның өгбүлези үргүлүү чурттаар кылдыр тургуоса эки деп эш Семис-оол саналдаан. Бригаделарга, фермаларга ажыглаар бичи күштүг шимчедикчилерниң чок бооп турарын айыткаш, ындыг үүлдерни көвүдериниң чугулазын ол демдеглээн.

Индирге Каа-Хемнин партия комитединиң секретары эш **А. Аракчаа** Оон чугаалааны:

— Колхозчу тараачыннарның амыдырал байдалын, культурлуг деннедин экижидериге хамаарыштыр биске чамдык хемчеглер алдынып келген. «Коммунизмче орук», Ленин аттыг колхозтарда байдал өскелериниңдеи дээре. Колхозтарга бо чылын парлалга чагылгазы эки организастаттынган. Шупту 518 малчын өрегелериниң 480-ни чагылгалыг. Ынчалза-даа туус-туус малчыннарга почта чедирилгеин үзүктелиишкиниг чорун келген. Ам колхоз бүрүзүнде тускай почтальоннар тургустунгулаан болгаш оларның хөй кезии почтаны чогуур өйүнде чедирип турар апарган.

Мал ажылын шыырак куштер-биле быжыглаарынче база элээн кичээнгей салдынган. Үгле эрткен күстен бээр 16 коммунистерни, 35 комсомолчуларны малга ажылдаарыбиле чоруткан бис.

Ындыг болза-даа малчыннарның амыырал хандырылгазында четпестер бисте кончуг хөй. Ол дугайында маная бисти илеткелчи-даа, санал берген эштер-даа чеп шүүгүмчүледи. Шынап-ла «Октябрь 14 чылы», «Ленинчи орук» колхозтарнын дыка хөй малчыннары соок дүшкүже чедир-ле майгыннарга чурттап турганнар. Ам-даа байдал чогенчиг. Районда 180 хойжу өрегелериниң үгле 30 ажыг хирези демир печкаларлыг, казанак бажыннарда чурттан турар.

Малчыннарның культурлуг негелделерин хандырар талазы-биле хемчеглер чамдык колхозтарда организастаттынып эгелээн. Ылангыя «Бурунгаар» колхозта ол ажыл дээре чоруп турар. Колдуунда көдээ интеллигенциядан тургустунган агиткультбригада ол колхозтуң малчыннар аалдарынга барып, таныдылга ажылын калбартып турар. Бираккы одарларда малчыннарга эмнелге хандырылгазы ылангыя «Октябрь 30 чылы» колхозка кончуг четпес болуп келген. Ол дугайында айтырыгны чоокку хүннерде парткомнуң бюрозунга шыңгыы көөр деп турар бис.

Эш Аракчаа саналының оон ынайгы кезээнге малчыннарның амыдырал-чуртталгазын экижидер талазы-биле салдынып турар сорулгаларның дугайын чугаалап, чоокку 1 — 2 чылдарда малчыннарга 60 чыгам чурттала бажыңнарын, 16 кызыл булуннарны немей тударын, 80 хире колхозчу бажыңнарны радиожудар деп турарын пленумга медеглээш, малчыннарга медицина хандырылгазын экижидер, фермалар, бригадалар аразынга телефон, радиожудулганы тургузар талазы-биле республиканың кадык камгалал министерствозу, харылаа эргелели дузалашпайн келгени дээш оларның удуртукчулары Любимовту, Лавриновичини шыңгыы шүүгүмчүлээн.

— Көдээ ажыл-агый продуктуларының бүдүрүлгезин калбартыр дээш демисешпишаан, биспин районнуң ажылчы чону эрткен чылын бичче эвес чедишкиннерлиг болган,— деп Улуг-Хемнин партия комитединин секретарынын оралакчызы эш **М. Харченко** саналын эгелээш, 1961 чылдыынга бодаарга 1962 чылда эзтти бүдүрери 20 хуу, дүктүү — 17 хуу, сүттүү — 34 хуу өскенин, хүлээлгеде көргенинден 6 муң путтараа күрүнеге ажыр саттынганын, мал, чер ажылының продуктуларын бүдүрер талазы-биле «Найырал» совхоз, Жданов аттыг колхоз эң дээре көргүзүглерлиг болганын дыннадын, колхоз, совхозтарда көдээ ажылагый бүдүрүлгезинин мурнакчыларын адаан.

— Ам мал кыштаглаашкынының эң харысалгалыг үези, олче улуг кичээнгей салып, ол чугула ажылдың салым-чолун шиитпирлээр малчыннар-биле ажылды күштелдирип турар бис. Культура-чырыдыышкын болгаш садыг ажылдакчыларындан, эмчилерден тургустунган агиткультбригада малчыннарже четверг санында үнүп, оларның ажыл амыдыралы-биле таныжып, практиктиг дузаламчыны көргүзүп турар. Ол эки эгелээшкинни бис ам-даа үргүлчүлээр бис — деп, уламчылааш, малчыннарны оран-бажың-биле четпес хандырып келгениниң дугайында шүүгүмчүлелди хүлээп ап турарын, 1963 чылда малчыннарның хөй кезиин бажын-биле хандырар дээш хемчеглер алырын пленумнуң мурнунга хүлээнген.

«Тес-Хем» совхозта № 2 хойжу бригаданың хойжузу эш **Д. Күүрү** сес алгаш, бо пленумга малчыннарның чурттала болгаш культура хандырылгазын экижидер дугайында айтырыгны чугаалаан турарын пленумга медеглээш, малчыннарга медицина хандырылгазын экижидер, фермалар, бригадалар аразынга телефон, радиожудулганы тургузар талазы-биле республиканың кадык камгалал министерствозу, харылаа эргелели дузалашпайн келгени дээш оларның удуртукчулары Любимовту, Лавриновичини шыңгыы шүүгүмчүлээн.

— Көдээ ажыл-агый продуктуларының бүдүрүлгезин калбартыр дээш демисешпишаан, биспин районнуң ажылчы чону эрткен чылын бичче эвес чедишкиннерлиг болган,— деп Улуг-Хемнин партия комитединин секретарынын оралакчызы эш **М. Харченко** саналын эгелээш, 1961 чылдыынга бодаарга 1962 чылда эзтти бүдүрери 20 хуу, дүктүү — 17 хуу, сүттүү — 34 хуу өскенин, хүлээлгеде көргенинден 6 муң путтараа күрүнеге ажыр саттынганын, мал, чер ажылының продуктуларын бүдүрер талазы-биле «Найырал» совхоз, Жданов аттыг колхоз эң дээре көргүзүглерлиг болганын дыннадын, колхоз, совхозтарда көдээ ажылагый бүдүрүлгезинин мурнакчыларын адаан.

— Бис чүгле чер ажылынче кол кичээнгей салган, мал ажылын, малчыннар амыдыралын шынап-ла уткан турган бис. Оон ужурунда биспи маная чөптүү-биле шүүгүмчүледи—деп, Каа-Хемде «Октябрь 30 чылы» колхозтуң даргазы эш **И. Бологов** саналынга миннин чугаалаан.

Шынап-ла ол колхозтуң удуртукчулары чер ажылында кижилерге эки дериттинген турлагларны хандырган хирезинде, малчыннар дугайында мырыңай-ла сагыш салбайн келген.

Саналының төнчүзүнге эш Бологов малчыннарның амыдырал-чуртталгазын экижидер талазы-биле бо чылын кандыг-кандыг хемчеглерни боттандырар деп турарын, ылаңгыя ырак одарларга эки шынарлыг 5 чурттала бажыңнарын, 1 хойжу бригаданың төп суурун бүгү тудуглары-биле кады тудуп дооскаш, ажыглага киирерин, фермаларда бүгү клубтарның капитал септелгезин чорударын, чыл төнчүзүнге чедир кол-кол бүдүрүлге төптерин бүрүү-биле электрижидерин болгаш өске-даа кылза чогуур ажылдарны чугаалааш, колхозта эмнелге салбырын шыырак белеткелдиг медицина ажылдакчылары-биле хандырарын республиканың кадык камгалал министерствозундан дилээн.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазының бирги оралакчызы эш **В. Соколов** бодунун чугаазын мал кыштагладыышкынының байдалынга хамаарыштырган. Кыш — мал ажылында эң харысалгалыг үе дээрээн демдеглевишаан, ам бешин берге байдалдың тургустуна бергенин ол айыткан.

Кыш дургузунда республикада 16 муң ажыг, оон иштинде январьда 4,6 муң баш мал өлген. Кыштаглаашкын Барыын-Хемчик, Бии-Хем, Таңды, Тес-Хем районнарда дыка бергеден турар. «Тээли» совхозта 16 муң баш мал дүүү тастап, арын баксыраан. Ол совхоз мал чеминин 70 хуузун күскээр кыжын-на чарыгдап алган. Ам өске черлерден чем сөөртүп алырын шүшпеп организастап турар.

Таңды районда 2070 баш мал өлген. Ылаңгыя «Межегей» совхозта байдал дыка багай. Ол совхоз (директору эш Пащенко, парторганизация секретары эш Никитин) силеспту барык ийи чылга белеткээн, ол хиреде-ле чем сөөртүлгезин, суггатты кончуг багай организастаанындан инектери бешин ажок арган. Малчыннарның амыдырал байдалы чегей хандыртынган.

Бии-Хемде байдал база ындыг. «Өөк» совхоз, «Кызыл тараачын» колхоз ышкаш ажыл-агыйлар бешин мал чемин үзүктелдирип турар. Ыын берге дээрээ шын болбайн аан. Ынчалза-даа инектер, хаваннар ышкаш малдарның арып, өлүп турарын эштер Куценко, Турген-оол олар чүүнбиле тайылбырлаарыл. Бо бүгү дээрге көдээ ажыл-агый продуктуларының бүдүрүлге болгаш белеткелдер министерствозунун, бүдүрүлге эргелелериниң, район организацияларының харысалга чок, сагыш амыр чоруунун түннели-дир.

Эш Соколов оон ынай пленумга чугаалажып турар айтырыгның чугулазын демдеглээш, мооң мурнунда министерство болгаш оон тускай эртемниглери бо айтырыгже кошкак кичээнгей салып турганын миннин чугаалаан. Министерствонун болгаш эргелелериниң удуртукчулары, тускай эртемниглери ажылхеректи мооң соңгаар малчыннар ортузунга ажылды, оларның материалдыг болгаш культурлуг хандырылгазын экижидерин дамчыштыр чорудар. Бо чылын совхозтар шугуму-биле 17 муң, колхозтарга 14 муң квадрат метр чурттала шөлүн тудар, 17 кызыл булуннарны, 20 кудуктарны кылыр, Каа-Хем, Таңды районнарның колхозтарын, совхозтарын Кызылдың электри станциязындан электрижидерин болгаш 42 тонна кидисти, 10 синтетиктиг өглерни келдирер деп турарын чугаалааш, малчыннарның амыдырал-чуртталгазын экижидер айтырыгны үш чыл иштинде үзе шиитпирлээри чугула деп эш Соколов демдеглээн.

Чыл планын хуусаа бетинде күүседиилиңер!

Республиканың болгаш Кызыл хоорайның үлетпүр бүдүрүлгелериниң, тудуг болгаш транспорт организацияларының бүгү ажылчыннарынга, инженер-техниктиг ажылдакчыларынга болгаш албан-хаакчыларынга Коммунал ажыл-агый министерствозунуң АТК-зының коллективиниң КЫЙГЫРЫЫ

СЭКП-ниң XXII съездизиниң болгаш СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунун төөгүлүг шиитпирлеринге сорук кирген бүгү совет улус коммунизм тургузуушкунунун өндүр улуг программазын амыдыралга боттандырар, коммунизмниң материал-техниктиг баазазын тургузар дээш социалистиг чарыштыг калбартып турар. Чеди чыл планының эрткен дөрт чылдарының планнарыңын күүседезиниң түүнелдери болза, совет улус салдынган сорулгаларны чедишкинниг күүсетпишаан, коммунизмче бүзүрелдиг бурунгаарлап бар чоруурун херечилен турар. Улус ажыл-агыйы шалыпкын темпилер-биле хөгжүп, продукция бүдүрериниң хемчээли чыл келген тудум-на улам улгадып, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү бедип турар. А ол дээрге чаа ниитилел тургузуунун тиилеп үнеринге, ажылчы чоннун материалдыг чаагай чоруун хандырарынга эң кол чүүл болур.

Коммунизмниң материал-техниктиг баазазын тургузар дээш бүгү улустун демиселинге бистер, Коммунал ажыл-агый министерствозунун автобаазазының коллективиниң кежигүннери боттарывыстың салыышкыннарывысты киирип турар бис. Эрткен чылын 221,8 муң тонна чүүктерни сөөртүвүс, оон иштинден 50,6 муң тоннаны пландан ажыр сөөртүвүс, 1 миллион 587 муң тонна-километрлерни пландан ажыр ажылдап кылдывыс, а автомашина бүрүзүнге онааштыр план күүседези 111,8 хуу болган. 38168 литр бензининиң камналгазы чедип алдынган, чүүк сөөртүлгезиниң бир тонна-километриниң бот-үнези 0,34 көпеекке чиигээн, күрүнеге 11,3 муң рубль түүнүг камналганы бердивис.

Ынчалдажок чедип алган чедишкиннеривиске менээргенмес бис. Биспин сорулгавыс —даарта бөгүнгүзүнден эки ажылдаары. Ону херек кырында боттандырарда ажыглаттынмайн турар курлавырларны илередип тыпкаш бүдүрүлгеге шиңгээдири, социалистиг чарыштыг улам күштелдирери негеттинер.

Боттарывыстың аргаларывысты болгаш курлавырларывысты санап көргеш, РСФСР-ниң Дээди Советинге болгаш чер-чер Советтеринге сонгулдаларга аллар кылдыр чеди чыл планының бешки чылында мооң адаанда хүлээлгелерни ап тур бис:

— Чүүк сөөртүрүнүн чыл планын тонна болгаш тонна-километр талазы-биле декабрь 5-те күүсеткеш, пландан ажыр 40 муң тонна чүүктерни сөөртүр, 1 миллион тонна-километрлерни ажылдап кылыр.

— 1962 чылда чедип алдынган көргүзүглерге немей автомашина бүрүзүнүн бүдүрүкчүлүүн 3 хуу бедидер.

— Автомашинанын норма өзүгаар доктааттынган ажыглалындан 20 муң километр орукту эткиже узадыр.

— Бүгү автомашиналарның техниктиг байдалын тергинин эки тудар, автопарктың техниктиг беленинин көргүзүүн 80 хуу чедирер. Авария кылыр, күш-ажылдың сагылга-чүрүмүн үрээр фактыларны шуут узуткаар.

— Чүүк сөөртүлгезиниң бир тонна-километринин бот-үнезин 0,3 көпеекке чиигедир.

— Бензинниң 35,5 муң литр камналгазын чедип алыр.

— Бүдүрүлгеге ажылдаар кылдыр 12 слесарьларны боттарывыстың кужувус-биле белеткээр.

— Үшкү класстың 20 чоланчыларының квалификациязын ийиги классче бедидер.

— Автоажыл-агыйның шымар талазы-биле көргүзүглерни экижидер дээш демиселче бүгү коллективти эвилелдээр сорулга-биле АТК-га экономиктиг анализтин бюрозун тургузар.

— Шефке алганывыс Бии-Хемниң «Хадын» колхозунга көдээ ажыл-агый техниказын часкы тарылгага белеткээринге дузалажыр. Квартал бүрүзүнде ийи—үш удаа ол колхозка барып воскресник эртирер, а күскү дүжүт ажаан алышкынының үезинде четчир санныг автомашиналарны ынаар чорудар.

Республиканың болгаш Кызыл хоорайның үлетпүр бүдүрүлгелериниң, тудуг болгаш транспорт организацияларының бүгү ажыл-ишчилерин чеди чыл планының бешки чылының онаалгаларын хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарыштың чалгынын улам күштелдиреринче, боттарының күш-ажылы-биле Төрээн чүртүн өөрүү дээш чаа-чаа тиилелгелерни чедип алырынче кыйгырып тур бис.

Кыйгырыгны АТК-ның коллективиниң ниити хуралынга чугаалажып көргеш, чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

„ШЫННЫҢ“ ноочукчуларының ЧАГААЛАРЫ

Тес-Хем районнуң Чыргаланды 8 чыл школазында ажылчын аныяктарның кежээки школазының сески, онгу класстарының өөредилгези (кичээлдери) неделяда 4 катап болуп турар. Кежээки школада 20 ажыг аныяктар хаара туттунган. Колхозта уруглар садының кижизидикчизи Оюу Баазаң, мурнакчы тракторист Бедик Бюрбю дээн ышкаш комсомолчулар кичээлдерни үспейн, эки өөренип турар.

ЧУРУКТА (оң талазындан солагай талазынче): школаның өөредилге эргелекчизи Ниман Иргитович Тараачы кежээки школаның 8-ки классында алгебра кичээлин эрттирип турары. Тос чыл дургузунда ол башкылап келген, «Марксизм философияның үндезини» деп эртемнің талазы-биле башкыларга бөлгүм дамчыштыр тускай өөредилгени база чедиишкинниг эрттирип турар болгаш аныяктарның хундуткелин чаалап алган.

Сөзү болгаш фотозу С. ЧАЖИН-ООЛДУУ.

Кожайның хоочун саанчызы

Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» колхозунуң хоочун саанчызы Түлүш Тойлааровна Маклал Кожайның сүт-бараан фермазынга 14 чыл бурунгаар ажылдап эгелеп турда, сүт саалдазы аңаа куду деннелге турган болгаш саанчыларның ажылдан үнер чоруу база хөй турган. Саанчының ажылынга шаптыктап турган бергелер турза-даа, тура соруктуг хоочун саанчы ол бергелерни ажып эртип шыдаан. Ферманың ажылын эки-жидер сорулга-биле саанчыларның болгаш кадарчыларның ортузунга организас-массалыг ажылды хүн бүрү чорудуп, аныяк саанчыларны өөредип эгелээн.

Түлүш Тойлааровнаның эң ылаңгыя коллективке күш-ажылдың чурумун быжыглаарының, малдың чемгерилгезин, кадарылгазын шын организастаарының болгаш мурнакчы саанчыларның дуржулгазын ажылагыйга нептередириниң талазы-биле онза кызымак ажылдап келгенин колхозчулар, ферманың ажылдакчылары чоргааралл-биле сактып чугаалаарлар. Чыдып каап турар саанчыларга ажылдың аргазын үргүлчү айтып берип, оларны херек кырында өөредип, ажыл-агыйның сагылгачурумун үреп турган чамдык кижилерни коллективтиң хуралдарынга чугаалажып, янзы-бүрү болдунар-ла хөй хемчеглерни ап келгениниң түңнелинде, сүт саалдазы чыл санында улам-на көвүдеп, ферманың кижилери чангыс эп-сеткилдиг, найыралдыг коллектив болу бергенин Түлүш Тойлааровна боду безин чугаалап олурар.

Мурнакчы ажыл-ишчи элээн каш чылдар иштинде өдээ база район Советтериниң депутадынга соңгуттуруп келген. Бо ажылдап келген чылдарының иштинде ооң ады районнуң, республиканың дээре ажыл-ишчилериниң арызынга кирип келген болгаш бедик өөргүзүглерлиг болганы дээш СЭКП обкомунуң хүндүлел бижиктери-биле каш удаа шаңнадып келген. Хоочун саанчының өөреткен кижилерин санаары берге. Оларның аразында республиканың мурнакчы саанчыларының бирээзи Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады Санчы Көк-кыс, районнуң мурнакчы саанчылары Мария Балдан, Ховалыг Биче-кыс болгаш өскелер-даа.

Мурнакчы саанчы Т. Маклал назылап кырыза-даа саанчы хүлээлгезин кызымак күүседип, ам-даа районнуң дээре саанчыларының санында кирип турар. Эрткен чылын ол инек бүрүзүнден 1800 кг сүт саар хүлээлгени алган турган. Чыл дургузунда бедик бүдүрүкчүлүг ажылдап келгеш, алган хүлээлгезин 2040 кг кылдыр күүсеткеш, районнуң саанчыларының аразында калбарган чарыштың үшкү черин эзлээн. Мурнакчы ажыл-ишчи Т. Маклалга ам «Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны» деп хүндүлүг атты тывыскан.

Хоочун саанчының ажылдап турары Кожай фермазы эрткен чылын саар инек бүрүзүнден ортумаа-биле 1637 кг сүттү саап алгаш, районнуң колхозтарының, совхозтарының сүт-бараан фермаларының аразында калбарган социалистиг чарыштың бирги черин эзлээн. Чоокта чаа Улуг-Хем районнуң партикомунуң бюрозу сүт-бараан фермаларының аразынга калбарган чарыштың түңнелин чугаалажып кергеш, сүт саалдазының талазы-биле бедик өөргүзүглүг болган Кожай фермазынга парткомнуң болгаш райкүүскомнуң фермалар аразынга шилчиир Кызыл тугун тыпсырын шиитпирлээн.

Д. МОНГУШ.

СОҢГУЛДА ХҮНҮНГЕ ЧЕДИР

Барыын-Хемчик районнуң «Кара-Хөл» колхозунуң тудугжулары бо чылдың тудугларынга хереглээр тудуг ыяжының белеткелин чер-чер Советтериниң соңгулда хүнүнге чедир доозар деп шиитпирлээннер. Олар сөөлгү үеге чедир 822 кубометр ыяшты кезип, штабельдеп белеткээн. Кезикчилер Х. Норбужап, Х. Дамдыц-Сюрюн, сөөртүкчүлер И. Бырдан, Х. Шойдакпай болгаш ооң-даа өскелер туст-туст онаашкан ажылдарының нормазын үргүлчү ажыр күүседип турар.

Культура албан черлеринге, колхоз конторазынга болгаш ооң-даа өске черлерге келир чылын оттулар ыяш белеткелинде бир бригада ажылдап турар, чоокку үеге чедир 565 кубометр оттулар ыяшты хап белеткээн.

С. ИРГИТ.

ПЛАН КҮҮСЕТТИНИҢ ТУРАР

Өвүр райпозунуң белеткел конторазы бо чылдың бирги кварталының белеткелдер планын чедиишкинниг күүседип турар. Соңгулдага алдар болдурган социалистиг чарышты калбартканының түңнелинде, бирги кварталда белеткел саарылгазының планын түң талазы-биле февраль 1-де 70 хуу күүсеткен. Ылаңгыя улуг алгы-кеш садып алырының планын 125 хуу, үүрмек алгы кештиин—70 хуу, өлүк белеткелиниин—97 хуу күүседип алган.

Өдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээр планны чедиишкинниг күүседир дээш белеткелчилер кызымаккай ажылдап турарлар.

Бистиң көдээ библиотекавыста

Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунда библиотеканың ажылы сөөлгү үеде элээн экижээн. Ооң ишти ном фондузу — 5070. Чечен чогаал, көдээ ажыл-агый талазы-биле янзы-бүрү хөй номнар библиотекада корум чыскаалдыг делгеттинген. Төп болгаш түс черниң солуннарын,. журналдарын номер аайы-биле аңгы-аңгы көктээш делгеп салып каан. Көдээ ажыл-агый талазы-биле плакаттар библиотекада астынган. О. Серекей, Ю. Ооржак, Х. Эрес-оол, Д. Борбакай, кадарчы Х. Дээкмаа библиотеканың идепкейлиг болгаш доктаамал номчукчулары.

Библиотеканың ишти чылыг, арыг-шевер. Библиотека эргелекчизи К. Ачаал номчукчуларның номнарны ап номчуурунга саадал чокка дузалажып турар. Библиотекага чоокку үеде номчукчулар конференциязын эрттирер деп турар.

Мооң-биле чергелештир библиотека ажылында четпестерни дарый чайладыры күзенчиг: тыва дыл кырында чаа номнар, ооң иштинде чечен чогаалдың номнары кончуг хоозар. Чогаалчы С. Токаның «Араттың сөзү», С. Сарыг-оолдуң «Эгелеп чоруур чогаалчыларга» деп номнарын номчукчулар хереглеп турар. Ол номнар библиотекада чок. Орус дылдан тыва дылга очулдуруп үндүрген ийикпе, азы тыва чогаалчыларның чогаал номнары ында көзүлбес болган. Ынчангаш чаа номнар-биле библиотека фондузун көвүдедири чугула. Ном — кижиниң эң эки өөнүү, билигленниң үнер дөзү, номга ынакшыыры, ооң-биле өөнүктежири совет кижилериң ыдыктыг херээ. Библиотека — номнарның уязы, чоннбиле хүн-бүрүзү харылзаалыг болур. Ынчангаш библиотека ажылын ам-даа экижидери чугула сорулга.

К. КАРА-ООЛ.

Аныяк механизаторлар

Тожу районнуң «Май 1-зи» колхозунуң кезек аныяктары эрткен чылын Кызылдың профессионал-техниктиг училищезин чедиишкинниг дооскаш, төрээн колхозунга ээп келгеннер. Чедип келген дораан үр-даа үе эрттирбейн күштүг техниканы башкарып, колхозунуң ажыл-агыйынга шыдаар шаа-биле дузалажып эгелээннер.

Амгы бо хүннерде олар ажылга мергежилдиг кижилер болу берген артельдиң ажыл-агыйының янзы-бүрү адырларында шалыпчы ажылдап турар.

Ч. Даш-оол, Т. Хемер-оол, Ш. Станчик, Б. Ак олар ажыл-агыйының мурнакчы механизаторлары. Чоокта чаа Т. Хемер-оол колхозтуң кол механиги Н. Юшин-биле ажыглалдан үнер четкен «ДТ-54» деп тракторну үрелген кезектерин солуп, кызымак ажылдап турган, ыяк кылдыр септеп доосканнар.

Механизаторларның бир чамдыызы Кадыр-Адыр деп черде белеткеттинген 200 кубометр тудуг ыяжын сөөртүрүнге белеткеннип, боттарынга быжыглаан тракторларын септеп турарлар.

К. КУМАЯН.

Малчыннарга сагыш салыышкын

ТАҢДЫ райпозунуң автолавказының чолаачы-садыгжызы Николай Степанович Шуров кооперация шугумунга үр үеде ажылдап келген. Одарларда малды кызымаа-биле ажаап турар малчыннарны, бедик дүжүттү өстүрүп турар ховунуң ажыл-ишчилерин хүн бүрүнүң чугуда хереглед бараннары-биле ол эки хандырып, олар дээш ак-сеткилдиг ажылдап турар. Ынчангаш малчыннарның хүндүткелин ол чаалап алган.

Николай Степанович «Межегей» совхозтуң малчыннарынга болгаш хову ажылдакчыларынга бараанны сөөртүп чедирип, садыглап турар. Ооң күш-ажылчы хүн бүрүзү эртенин-не эрте эгелээр. Кончуг дүн баженда суур кырынга туман диргели берген турда безин Николай янзы-бүрү ассортиментилиг бараннарны чүдүрген машиназы-биле хойжуларже, малчыннарже дүрген-не хап чоруптар.

ХОЙЖУ Ооржактың бажыңының чанынга машина доктаап турупкан. Кабиназындан чолаачы үнүп келгеш, малчыннарны хол булгап кыйгырган:

— Бистиң «универмагывысче» кирип морланар!

— Чаа чүү сөөртүп эккелдиңер? — деп ыраккы одарларның кижилери айтырган.

— Хереглеп чүве шупту бар. Хереглээн-не бараннарынарны садып алыңар!

— Маңа чагыым канчалган ирги?— деп, сакманщик Оюн Сырат айтырды. Николай дораан-на драптан кылган каракуль кежи моюндуруктуг пальтону чада туткаш — «Көрүп көрүңер» — деп чугаалады. Сырат пальтону кедип көргеш:

— Меңээ кончуг кап-өй, эки пальто эккеп тур силер, Николай, улуг четтирдим! — дээн. Малчыннар ону долганы-ла берген, садып алган пальтону кончуг сонуургап, чүүлдүгүнүп көргеннер.

Садып алыкчы бүрүзүнүң мактаан чылыг сөстерин Николай Степанович бо-ла дыннаан турар. Малчыннар ооң чугле эки садыглап турары дээш аңаа ынак эвес, а оларга автолавка ылап айыттынган шагында чедип кээп турарынга болгаш оортан чугула хереглелдиң бараннарын чугаажок садып ап болур дээрзинге кончуг таржып турарлар.

РАЙПО баштаар черинің бадылааны график ёзугаар чолаачы-садыгжы малчыннарга хүн бүрүде чедип турар. Совхозтуң удуртукчулары-биле дугурушканын ёзугаар автолавканың садыглап чоруур маршруду тургустунган. Янзы-бүрү 80 ажыг ассортиментилиг бараннар бар, ду тургустунган. Янзы-бүрү 80 ажыг ассортиментилиг бараннар бар, чижээ: үргүлчү кедер платьелер, иштики ак хеп, трикотаж, идик аймал, пөстер, галантерея, колбаса, кондитер кылыглары, папиростар, тапкы, оттуг-ыяш, чүнар саван, чаа быжырган хлеб болгаш ооң-даа өске бараннар болур.

Малчыннарның, хову ажылдакчыларының үргүлчү хереглеп турар бараннарының ассортиментизин үзүктелиишкин чокка көвүдедип турар. Янзы-бүрү бараннарның данзызы, үүрмектеп садар бараннарның өртектериниң прейскурантызы автолавканың көскү черинде астынган. Эрткен чылын садыгжы малчыннарга, ховунуң ажыл-ишчилеринге 40.000 ажыг рубльдиң бараннарын саткан. Малчыннар чүү кончуг хереглеп турарын ол кичээнгейлиг өөренип көрүп, оларның хереглээн бараннарын чогуур үеэзинде аппарып, садыглап турары саарылганың онаалдазын күүседиринге арганы берип турар. Садып алыкчыларның бүгү негелдерин садыгжы тускай дептерде демдеглеп турар. Малчыннарның көданнары, хову бригадалары кайда турарыл дээрзин айтып демдеглээн өрүк журналы база бар.

Складтарда кандыг бараннар барын эш Шуров садып алыкчыларга дыннадып турар. Чагаан бараннарын хойжуларга, малчыннарга ол аппарып садыглап тарадыптар. Садып алыкчылар-биле сырый кады-ажылдажылга, оларның негелдерин өөренип көөрү, чагаан бараннарын хандырары — кооперацияның ол биче сеткилдиг ажылдакчызының ажылга шынчызы ол-дур.

Садып алыкчыларның чагыгларын ол шыңгыы күүседип келген, чижээ: Хадында чурттап турар хойжулар костюмнерни, хөвеңниг чүвүрлерни, чылыг иштики ак хепти, матрацтарны, демир оруннарны чаңгыс хүнде чагаан турган, чугле бир хонган соонда, Николай Степанович оларның чагаан хамык бараннарын шуптузун эккеп берген.

Складтар эргелекчилери эштер Исаков, Кольцов, Афанасьев чагыглыг бараннарны саадал чокка үндүрүп берип турары чолаачы-садыгжының ажылынга дөгүм дузалыг болган, янзы-бүрү бараннарны ол алгаш ээлчеглиг рейсче дүрген хап чоруптар. Эш Шуров чугула хереглелдиң бараннары-биле малчыннарны хандырып турары оларның эки ажылдаарынга улуг дузалыг болур.

С. ТУШКОВ.

СОҢГУЛДАГА УТКУШТУР

РСФСР-ниң Дээди Совединге болгаш ажылчы чоннар депутататтарының чер-чер Советтеринге соңгулдага Ак-Довуракта Бүгү-Эвилел ужур-дузалыг «Даг-Дүгү» комбинадының тудугжулары, Ак-Довурак-Абаза оруунуң салыкчылары болгаш Кызыл-Мажалык АТК-зының ажыл-ишчилери хайныышкинниг белеткеннип турарлар. Он муң ажыг чурттакчылыг ажылчын суур девискээр аайы-биле үш соңгулда участоктары кылдыр үстүнгеп. Ында тус-тус агитпунктулар тургустунгулаан. Оларда ниитизи-биле 17 агитколлективтер ажылдап турар.

Суурнуң кудумчулары, агитпунктулары болгаш тудуг участоктары, бүдүрүлге черлери база цехтер соңгулдага турасклаткан янзы-бүрү лозунгар, плакаттар болгаш экспонаттар-биле шиметтингеп. 170 ажыг агитаторлар суурнуң ажылчы чоннарының ортузунда агитас-массалыг ажылды хүн-бүрү чорудуп, боттарының чалбыыштыг сөстери-биле күш-ажылчы болгаш политиктиг көдүрлүүшкүнү хайныктырып кирипкеннер.

Ак-довуракчылар соңгулданы чаа-чаа күш-ажылчы белектерлиг уткуур дээш улам күжениишкинниг ажылдап эгелээн. Тудугжулар соңгулда хүнүнге чедир 16 аал ишти чурттаар 2 бажыңнарны, хлеб заводун, 100 олуттуг столованыы, хары угда 50 кижи кирер чунар бажынны ажыглалга киирерин болгаш 2 магазиннерни, парикмахерскаяны эде дерип тургузарын хүлээнгеннер. «1963 чыл — Тываның даг-дүгүн Төрээн чуртка бээринің чылы» деп кыйгырыгнын адаа-биле фабрика тудугжулары чаа-чаа чедиишкиннерни чедип ап турар. Хүн-бүрүнүң ажыл нормазын күүсетпейн баар чаңгыс-даа ажылчын турбазын дээш, ажылды чугле эки шынарлыг күүседир дээш демисел ында калбарган. Эштер Михаил Сарыглар, Иван Солосенков болгаш Степан Мокраш оларның бригадалары ол талазы-биле мурнуку одуругда чоруп турарлар.

А. МОНГУШ.

Ажыл-ишчи чолаачы

Январьның соок, ак шаң эртени. Бажыңнарның хоолайларындан үнген ыш эртенги соок хат-сырынга сывыртаткаш, чиге бурунгаар шөйлүп чоруп турган. Суурнуң бажыңнарын Ильичиниң лампочкалары чайыннандыр чырыдыпкан. Эртенгиниң алды шак. «Тиилелге» колхозтуң Баян-Хем участогунда машина-трактор гаражы. Чеде бээримге гаражта ийи трактор, бир машина ажылче үнеринге белен, гараж кажан ажыттынарын маназаныг турлар. Эртен-эрте ажылдаар шак-даа четпээнде, № 11—31 ТВБ деп машинаны чолаачызы үндүрүп келди.

Селемеде малчын Чимбага аът тараазы чедирери-биле ол ынаар чорупту. Колхозтуң чолаачызы, коммунист Николай Хуураккай он чыл ажыг үеним дургузунда эки ажылдап келген, ооң машиназы чаңгыс-даа үрелиишкинге таварышпаан, кывар, чаар материалдарга камналганы, дуржулгалыг чолаачыларның бирээзи. Ол-ла үеним дургузунда эштурлуг кылдыр каастап турар. Төгеннеп, штабельдеп белеткээн. Кезикчилер Х. Норбужап, Х. Дамдыц-Сюрюн, сөөртүкчүлер И. Бырдан, Х. Шойдакпай болгаш ооң-даа өскелер туст-туст онаашкан ажылдарының нормазын үргүлчү ажыр күүседип турар.

Культура албан черлеринге, колхоз конторазынга болгаш ооң-даа өске черлерге келир чылын оттулар ыяш белеткелинде бир бригада ажылдап турар, чоокку үеге чедир 565 кубометр оттулар ыяшты хап белеткээн.

С. ИРГИТ.

Хуураккай чеже мун километр орукту эртпээн, чеже тонна чүүкү сөөртпээн дээр. Эки ажылдаан дээш колхоз баштаар чери ону өртектиг чүүлдер-биле каш удаа шаңнап турган.

Машинаның чүрээ — ооң мотору. Моторнуң чамдык дүрген элээчел, үрелир кезектерин од эки билир, бодунуң дуржулгалыг холдары, көскү карактары-биле үреликтерни дораанна эде кылып ап турар. Моторнуң иштики, даштыкы байдалын ол үргүлчү хынап, кезектерин чогуур үеэзинде чаап үзеп турары шыңгыы чурум болган.

Шевергин кылдыр крышалап каан ийи өрээл бажында Хуураккайның өг-бүлези чурттап турар. Ооң иштинин арыг-шеверин чүү дээр. Шевергин кылдыр хоолаан чуруктарны ханаларда аскан. Катташтыр чыып каан чемоданнар, шывыглар-биле шып каан оруннар, чытса чогуур черлериде салдынган хевистер, дорожкалар бажынның иштин кульбирөөзи. Ол-ла үеним дургузунда эштурлуг кылдыр каастап турар. Төгеннеп, штабельдеп белеткээн. Кезикчилер Х. Норбужап, Х. Дамдыц-Сюрюн, сөөртүкчүлер И. Бырдан, Х. Шойдакпай болгаш ооң-даа өскелер туст-туст онаашкан ажылдарының нормазын үргүлчү ажыр күүседип турар.

Культура албан черлеринге, колхоз конторазынга болгаш ооң-даа өске черлерге келир чылын оттулар ыяш белеткелинде бир бригада ажылдап турар, чоокку үеге чедир 565 кубометр оттулар ыяшты хап белеткээн.

С. ИРГИТ.

Механик Василий Вяткин — Кызыл аэропортунга, көжүп чоруур авиасептелге мастерскаяларынга үр үеде эки ажылдап келген. Эдиглиг эвес, үрелген кандыг-даа, азы тудуштуруп каннаары негеттинип турар чүүлдерни дуржулгалыг механик дүрген болгаш эки шынарлыг кылып турар.

ЧУРУКТА: КАСМ-ның механиги Василий Вяткин «АН-2» деп самолёттун агаар үндүрер коллекторунуң баксыраан чүүлдерин эде кылып турары.

Фото В. Худяшевтии.

Даштыгаа „одагланырга“ соогун чүү дээр

Имиртинде туруп келгеш көөрүмге, мээн кожам чолаачы О. Шалдан-оол даштын, бажынының эжик чоогунда улуг от ужудуп алган олур, ооң чанынга чеде бергеш:

— Одаг ажыдар деп турарынар ол бе?—деп мен айтырдым.

— Ол чүү дээриң ол боор, күжүрүм? Гараж ажыглаттынмас апарган кончуун көрбес сен бе. Бо машинаны ажылдадып алыр дээш эртенинне «одагланыр» кижи-дир мен, машинаның адаанга үргүлчү от салырга, ооң эдилелинге-даа багай, гараж ажыглал чок апаарга, ажылга-даа саатты чүве-дир. Белен гаражтыг болза шагда-ла ажылдап чоруй барбас ийикпе, гараж дугайында айтырыгны совхозтуң азы салбырның удуртукчулары чогум канчаар билип, көрүп турар чүве ийик—деп чолаачы чугаалады. Мындыг байдалга ооң сеткили хомудааны, гараж дээш негелде салыр деп турары черле чөптүг.

«Сүт-Хөл» совхозтуң Алдан-Маадыр салбырынга 1959 чылда-ла 6 автомашина турар гараж туттунгаш, ажыглалга кирген турган. Ындыгдаа болза, сөөлгү чылдарда гараж ажыглаттынар аргажок кылдыр саннан үнген. Кандыг-даа чүвени камгалаваска ол ажыглалдан үнер деп чүве билдингир болгай. Гаражтын иштин чылыдар одалга чокта ажыг кыштың соогу тудуп чаян. Ооң от салыр 4 контрамаркаларының туйбулары, даштында шыпкан кара демирлери суурнуң чурттакчыларының «үвү» болган.

Кыжын соокта чолаачылар эртеник-не доң демирлерге холун хаарттып, будун донуруп турарга даржылгалыын чүү дээр. Хамык ужур гаражты эки септеп, чамдык үүрмек чүүлдерин эде кылып, от салыр печкаларын чаазы-биле кыллыгын алырында. Херим-кажаа үрелген, тоймаглаашкынга таварышкан. Мындыг чорукту моон соңгаар болдурбас төлээде, гаражтың камгалалын күштелдирери шыңгыы негеттинип турар.

Б. ОНДАР.

Уругларывыс эки өөрензин дээш

Уругларның өөредилгезинче сагыш салып, оларны кижизидери чүгле школаның херээ эвес, ада-иелериниң база хүндүлүг хүлээлгези болур. Бистиң оолдарывыс Алёша биле Сергей Кызылдың № 2 школазында, уруувус Зоя школа-интернаттың бирги клазында өөренип турар. Үш уругну кижизидери база белен өвес херек болгай. Өөредилге чылы эгелээри билек уругларывыстың чурум, өөредилгезинче хүн-бүрү кичээнгейни салбышаан, класс баштынчы башкылары-биле харылзааны тудуп, субботада уругларывыстың кичээлдеринге олуржуп турар бис. Уругларны бажынга канчаар кижизидерин башкылар биске чугаалап берип турар.

Башкыларның берген ажыктыг сүмелерин уругларывыстың кижизидилгезинге чеп ажыглап келген бис. «Уругларны күш-ажылга өөредири, ол болза кижизидилгеге эргежок чугула чүүлдүң бирээзи болгай. Бис уругларывыска кылып шыдаштары үүрмек ажылдарны үргүлчү кылдырыш, бажың ажылынга дузалаштырып турар бис. Олар ам идик-хевин арыдыр аштап, ак моюндуруктарын чуп аар болгаш өөредилге херекселдерин камныг эдилээр апарганнар. Уругларывыстың кичээлдерге белеткениринге доора ыыт-шимээн шаптык болбазын дээш, аңгы өрээлде тускай столду салгаш, өөреникчиниң булунчугажын тургускан бис. Олар ында кичээлин далаш чогу-биле эки кылып ап, школа, хоорай библиотекаларындан бижидип алган номчугаштарын болгаш чагыдып алганы «Пионерская правдазын» үргүлчү номчуп турарлар.

Оолдарывыс кичээлден дашкаар доктааттынган хүнинеринде, неделяда ийи катап үнүш сайзырадырының бөлгүмүнде өөренип турар. Эрткен чылын Сергейивис бо бөлгүмге кончуг эки өөренгеш, республиканың аныяк туристериниң слёдунга хүндүлүг бижик, «Смена» деп фотоаппарат-биле шаннаткан.

Уругларывыстың өөредилге болгаш кижизидилгезинче хүн-бүрү доктаамал сагыш салып келгенивистен бирги классчы Зоя, 3-кү классчы Алёшавыс ийиги улдунда ударник өөренгеннер, 6-гы классчы Сергейивистиң ийиги улдунда 3 демдээ эвээш болган.

Ам арткан улдуннарда уругларывыс ооң-даа эки өөрензин дээш оларның өөредилге, кижизидилгезинче ам-даа эвээш эвес сагыш салыр ужурлуг бис.

С. САНДАН,
Тулуг трезиниң ажылчыны.

Төрээн чурттун күчүлүг чалгыны

Бистиң чуртувуста Хамааты ужар үүл бодунуң 40 чыл оюн демдеглеп турар. 1923 чылдың февраль 9-та аныяк Совет республиканың чазааның чанында «Хамааты ужар үүлдүң төвүлелин» тургускан болгаш ол төвүлел агаар флодунуң хөгжүлдезиниң үш чыл планын, боттандырып кирипкен.

Хамааты Агаар Флодунуң кол Эргелелиниң начальнигиниң бирги оралакчызы Г. С. Счетчиков СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседазында мынча дээн:

—Совет конструкторлар бирги беш чыл планының чылдарында-ла самолёттарны болгаш шимчедикчилерни чогаадып тургускан, оларның шынары даштыкы самолёттарның болгаш шимчедикчилериң шынарындан бедик болуп турган. 1929 чылда ужудукчу С. А. Шестаков «АН-4» деп самолёт-биле Москва — Нью-Йорк аразында кайгамчыктыг ужудуушкунну кылган.

1935 чылдан эгелеп Хамааты Агаар Флоду бистиң чуртувуска кылдынган самолёттарны ажыглаарынче бүрүнү-биле шилчээн. Ол дээрге совет улустуң конструкторларның болгаш ажылчыннарның кайгамчыктыг тиилелгези болган. Ол үеде бистиң Төрээн чуртувусту кайгамчыктыг чедиишкиннер-биле алдаржыткан ужудукчу кадрлар өзүп үнген. 1934 чылда «Челюскин» судноның экипажының амы-тынын камгалап алганы дээш ужудукчулар В. С. Молоков, М. В. Водопьянов, Н. П. Каманин, С. А. Леваневский, А. В. Ляпидевский, М. Т. Слепнев болгаш И. В. Доронин оларга ССРЭ-ге бир-ле дугаар Совет Эвилелиниң Маадыры атты тывыскан. 1937 чылда В. П. Чкалов, А. В. Беляков болгаш Г. Ф. Байдуков составтыг экипаж «АНТ-25» самолёт-биле Москвадан Америкаже Соңгу полюсту тавартыр төөгүлүг ужудуушкунну кылган.

Ада-чурттуң дайынының чылдарында Хамааты Агаар Флодунуң ужудукчулары хөй-хөй маадырлыг чоруктарны кылып, бодунуң Төрээн чуртунга шынчызы-биле бердингенин көргүскеннер. Транспорт ужар үүлү партизаннар отрядтары-биле доктаамал харылзажып, олче болгаш маадыр хоорайларже аъш-чемни, боочепсекти болгаш эм аймаан үргүлүү дажыглап турган. Дайынның чылдарында ХАФ-тың ужудукчулары 4,5 миллион шак иштинде агаарже көдүрүлген болгаш дайынның тыылынче 40 муң ужудуушкуннарны кылган.

1956 чылдан эгелеп бистиң чуртувуска Хамааты ужар үүлдүң хөгжүлдезинге чаа үе-чада эгелээн. Ол чылдың сентябрьның 15-те Төрээн чурттуң делгемнеринче «ТУ-104» дээр делегейде бирги реактивтиг пассажир самолёду ужуп үнген. Ол самолёт Москва — Иркутск аразының оруун ажыткан. Элээн каш айлар эрткенде хөй олуттуг, дүрген ужар ол лайнер ССРЭ болгаш Чехословакияның найысылалдарының аразынга ужуп эгелээн. Ол үеден эгелээш-ле совет реактивтиг самолёттар иштики болгаш даштыкы агаар оруктарынга доктаамал ужуп эгелээн. Совет Эвилели бо талазы-биле сайзыраңгай капиталистиг чурттарны ийи чыл мурнаан. Америк «Боинг-707» болгаш англи «Комета-IV» дээр реактивтиг самолёттар агаар оруунче 1958 чылдың төнчүзүнде үнген, а француз «Каравелла» дээр самолёт үүгле 1959 чылда үнген болгай.

ССРЭ-ниң Хамааты Агаар Флоду, ылаңгыя чеди чыл планының чылдарында онза дүргени-биле хөгжүп эгелээн. Заводтарның конструкторлары болгаш ажылчыннары кыска хуусаның дургузында «ИЛ-18», «АН-10» самолёттарны, «МИ-1», «МИ-4», «КА-15», «КА-18» вертолёттарны тургускан болгаш ону бистиң алдарлыг ужудукчуларывыс дүргени-биле шиңгээдип алган. 1961 чылдың чазынында бешки океанның делгемнеринче делегейде эң улуг пассажир самолёду — «ТУ-114» ужуп үнген. Ол корабль-гигант ССРЭ-де эңырак агаар оруу—Москва—Хабаровск аразында барык ийи чылдың иштинде доктаамал ужуп турар. Москва — Хабаровск аразының 7 муң км узун агаар оруун ол самолёттар 8 шак иштинде ужуп эртер. Аэрофлоттуң самолёттары чеди чылдың дөрт чылдарында 80 миллион хире пассажирлерни дажыглаан, бо дээрге мооң муринда 35 чылдарның дургузында дажыглаан бүгү пассажирлериң санынга деңнежип турар-дыр.

Чоокта Хамааты Агаар Флоду «ТУ-124» болгаш «АН-24» дээр кайгамчык машиналарны алган. Оларның эң-не кол, чугула шынары болза оларның ужуп үнеринге болгаш черге хонарынга улуг аэродромнарның негеттинмейн турары болур. «АН-24» дээр самолёт анаа-ла чер кырынга хонар аргалыг. Ынчангаш ол самолёттар республикалар болгаш областар аразында ырак эвес хемчээлдиг черлерде ужуп турар поршень моторлуг самолёттарны солуур. Совет транспорт ужар үүлү колдуунда-ла реактивтиг ужар үүлче шилчип бар чоруур. Ам безин пассажирлер сөөртүлгезиниң 70 хуузун чаа, дүрген ужар самолёттар чорудуп турар.

Бүгү талазы-биле таарымчалыг реактивтиг болгаш турбохүртүлүг самолёттар Москвадан эвилелдешкен республикаларже, үлетпүр, көдээ ажыл-агый болгаш административтиг төптерже ужуп турар. Бистиң чуртувустуң агаар оруунуң узун дурту 400 муң км ажып турар, бир эвес аэрофлоттуң агаар оруун шуптузун шууштур салыр болза Черден Айга чедир хемчээлге деңнежир.

Эрткен чылдың чайынында чамдык хүннерде самолёттар 150 муң хире кижини дажыглап турган, бо дээрге барык улуг үлетпүр төвүнүң чурттакчыларының санынга деңнежип турар. Ам үеде ырак оруктарже пассажирлер дажыглаар талазы-биле Хамааты Агаар Флоду транспорттуң өске кандыг-даа хевирлеринден хөйну сөөртүп турар.

Мында кижи кайгаар чүве чок. Совет кижилер агаар оруу-биле харылзажырының чугулазын шагда-ла үнелеп билген болгаш аэрофлоттуң ачы-дузазын хүн үнген тудум-на улам хөйү-биле ажыглап турар.

1963 чылда бистер 35 миллион хире пассажирлерни дажыглаар сорулгалыг бис, ынчаарга чеди чылдың төнчүзүнде бистиң чуртувустуң дөрт кижизиниң бирээзи-ле самолёттар-биле ужар аргалыг апаар.

Совет самолёттар ам үеде Европаның, Азияның, Африканың болгаш Американың 29 чурттарынче доктаамал ужудуушкуннарны кылып турар. Совет Эвилелиниң өске чурттарже агаар оруунуң узуну 80 000 км чедип турар. Аэрофлот ам үеде боттарының самолёттары-биле делегейиң кайы-даа чурттарынче ужудуушкунну хандырар аргалыг болуп турар. Бистиң ужудукчуларывыс янзы-бүрү чурттарже кайгамчыктыг ужудуушкуннарны чыл келген тудум-на кылып турар. Олар сөөлгү чылларда үүгле Американың аэродромнарынга болгаш Японияга, Латин Америкага чоргулаан эвес, харын Австралияны тавартыр ыраккы Антарктидага база чораан. Шаанда кайгамчыктыг диртип турган ужудуушкуннар бо хүннерде анаа-ла үүл болу берген. 1929 чылда С. А. Шестаков бөмбүрзектиң барын талазынга чедир ужарынга барык неделя иштинде ужуткан болгай, ам «ТУ-114» 15 шак иштинде Москва — Гавана аразынга ара хонмайн ужуп турар.

Ужар үүл улус ажыл-агыйынга улуг дузаны чедирип турар. Самолёттар колхозчуларга болгаш тудугжуларга, геологтарга болгаш эмчилерге, балыкчыларга болгаш эртемденнерге дузалап турар. Бо чылын ужар үүл 32 миллион гектар черни ажылдап кылыр.

Хамааты Агаар Флоду кандыгдаа берге сорулгаларны күүседип шыдаар кайгамчыктыг кадрларлыг. Чаңгыс эвес миллион километрни ужуп эрткен ужудукчулар, штурманнар, бортмеханиктер болгаш бортрадистер бисте муң-муң. Оларның аразында К. В. Соболев, И. И. Тукиш, Б. И. Курилов, П. П. Панченко, И. А. Демин, А. А. Гаврилов, турбохүртүлүг самолёттуң делегейде кара чаңгыс херээжен командири Л. М. Уланова болгаш өскелер-даа бар. Агаар гигантызы «ТУ-114»-түң командири Д. И. Парилов ам чедиги миллион километрни ужудуп эгелээн. Ужудукчу Парилов баштайгы бир миллион километрни поршень моторлуг самолёттарга 15 чыл дургузунда ужуткан болгаш өске 6-миллион километрни реактивтиг самолёт-биле үүгле ийи чыл иштинде ужуткан.

Чээрбиги үүс чыл—самолёттарның дүрген ужарын хандырып турар үеге хамааржыр. Ужар үүл транспорту пассажирлер сөөртүлгезиниң массалыг хевири апарган. Чаа аэродромнар туттунуп, эргилери чаартынып турар. Конструкторлар бюроларынга чаа-чаа самолёттар чогаатты-нып, амыдыралче орукту ап турар. Оларның бирээзи болза ам үеде шенелдеде турар, хөй олуттуг «ИЛ-62» болур. Ол самолёт удавас бистиң чуртувустуң болгаш улустар аразының агаар делгемнеринче көдүрүп үнер.

Фотоэтюд.

МАР-ның улустуң улуг хуралының сессиязы

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). МАР-ның улустуң улуг хуралының дөртү сессиязы аңаа ажыттынган.

1963 чылда МАР-ның улус ажылагыйын болгаш культуразын хөгжүдүрүнүң планын база республиканың бюджедин депутаттар чугаалажып көөр болгаш бадылаар, а ол ышкаш чуртка улус өөредилгезиниң системазын улам ынай хөгжүдүрүнүң дугайында айтырыгны чугаалажыр.

МАРП ТК-ның Политбюро кежигүнү, МАР-ның Министрлер Төвүлелиниң даргазының бирги оралакчызы Д. Моломжамц улус ажыл-агыйын хөгжүдүрүнүң планының дугайында сессияга илеткел кылгаш, 1962 чылда республиканың чедиишкиннериниң дугайын чугаалаан. Малдарның саны чартык миллион башка көвүдээн, тарылга шөлү 14 хуута өскен, а МАР-га тарга бүдүрүлгези эрткен чылын 1961 чыл-биле деннээрге 29 хууга көвүдээн.

Чурттуң көдээ ажыл-агыйының техниктиг хандырылгазы өскен деп, илеткелчи демдеглээн. Республиканың сайзырап турар аныяк үлетпүрүнүң ажылдакчылары база-ла эрткен чылын улуг күш-ажылчы тиилелгелерни чедип алганнар.

Совет Эвилелиниң болгаш акыдунма өске-даа чурттарның дузаламчызы-биле дерип турар Дарханның үлетпүр-өнергетика комплексизинин тудуунуң чорудулгазының дугайын Д. Моломжамц чугаалаан.

1963 чылда МАР-ның улус ажылагыйын болгаш культуразын хөгжүдүрүнүң планының сессияга көөрүбиле киирген төлевилелин илеткелчи характерлеп чугаалаан.

Дүжүт дээш демисел

ХАНОЙ. (СЭТА). Кышкы-часкы дүжүт дээш карак кызыл демисел бо хүннерде улусчу Вьетнамның шөлдеринде болуп турар.

Үргүлчүлээш туруп берген кандаашкындан суг хөөлбектери, рис шөлдери, хемнер болгаш хөлдер кадып калган, а сан-түн чок хоралаклакчылар чаа үнүп олурар ристи болгаш өске-даа культураларны чип туруп берген.

Вьетнам көдээнин кырынга коргунчуг халап диргелип келген. Дүжүттү камгалап алыры-биле төп болгаш чер-чер эрге-чагыргалары шиитпирлиг хемчегларни ап турар. Хоорайлардан хөй-хөй ажылчыннарны, албан-хаакчыларны, студентилерни көдээже чорудуп турар, олар тараачыннар-биле кады бугаларны болгаш кудуктарны казып, сугну дажып, хоран будүмелдерни чаштырып турарлар. Хову ажылдарын чорудары-биле күрүне машиналарны болгаш механизмнерни көдээге немей берген. Улус армиязының дайынчылары тараачыннарга база-ла идепкейлиг дузалажып турарлар.

Франция биле Испанияның шериг сүлчээзи

ПАРИЖ. (СЭТА). Француз чепсектиг күштериниң кол штавының начальниги генерал Айере биле испан армияның штавының начальниги генерал Муньос Грандестиң аразынга чугаалажыышкыннар Мадридке доозулган.

Франс Пресс агентилелдиң дыңнадыгларындан илереп турары-биле алырга, Чер-ортузунун далайының болгаш Атлантика океанның районнарында ийи талаларны сонуургадып турар стратегия айтырыгларын Айере биле Муньос Грандес чугаалажып көрген. Испан болгаш француз шериг тускай эртемниглери кады чорудар өөредилгелерниң программазын кылып турары билдингир апарган. 1963 чылда ийи чурттарның шериг-далай флоттары ол өөредилгелерге дөрт катап киржири баш удур көрдүнүп турар. Француз болгаш испан армияларның кезектериниң кады кылыр өөредилгелерин 1964 чылдың эгезинде чоруткан турар. Испан өртээлдерни болгаш аэродромнарны француз чепсектиг күштерниң ажыглаарының дугайында дугуржулга чедип алдынган турар чадавас. Франкочу чепсектиг күштер бодунун эзлчээнде француз баазаларны ажыглаар эргени алган турар.

ЧОМБЕ УЛЧУП ЭГЕЛЭЭН

ЛОНДОН. (СЭТА). Катанганың «президентизи» Чомбе Соңгу Родезияже чоруткан деп, барыын талакы информация агентилелдери дыңнадып турза-даа, Анголаның Катанга-биле кызыгаарында Бенгуэльдин демир оруунун сөөлгү станциязы болур Перейра-ди-Созага Чомбе хепертен көстүп келген.

Чомбенин Анголага чедип келгениниң чылдагааны билдинмес болуп турар. Катанга чарылдырыкчыларының сөөлгү быжыглал чери болур Колвезиден, ол хоорайже КНО-нуң шериглериниң киреринин мурнуу чарыында үндүрүп аппарган саазын акшазының курлавырының байдалын хынаар дээш ол анаа чораан боор деп бодап турар.

Рейтер агентилелдиң корреспондентизинин Солсбериден дыңнадып турарын өзугаар алырга, Чомбе удавас Родезия болгаш Ньясаленд федерациязынче азы Барыын Европаже чоруур болуп турар.

СОВЕТ-КУБА САДЫГ ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАРЫ ДООЗУЛГАН

Совет Эвилели биле Куба Республиканың аразынга садыг-экономика айтырыгларының талазы-биле чугаалажыышкыннар Совет чазак төлөөлери биле Кубаның чазак садыг төлөөлериниң аразынга 1962 чылдың декабрь—1963 чылдың январьда Москвага болган.

Чугаалажыышкыннар акы-дунма кады ажылдажылганың база бот-бодун бүрүн билчир чоруктун байдалынга эрткен болгаш 1963 чылда ССРЭ биле Куба Республиканың аразынга бараан саарылгазының дугайында протоколга февраль 6-да ат салганы-биле ол чугаалажыышкыннар доозулган.

Ол протоколду өзугаар Совет Эвилели Кубага нефтини болгаш нефть продуктуларны, кара болгаш өңнүг металлдарны, чемишчидилгелерни, химия барааннарын, дилген материалдарны, целлюлозту, саазынны, хөвенни, янзы-бүрү машиналарны, дерилгени, херекселдерни, кызыл-тасты, кызыл-тас далганын, мал болгаш үнүш уазын, эът консерваларны, эм аймаан болгаш чуртка үлетпүр, көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүрерин көвүдедир, чонну хандырар талазы-биле куба чазактың салган сорулгазын чедиишкиниг күүседиринге шиитпирлиг ужур-дузалыг өске-даа дыка хөй барааннарны бээр.

1963 чылда Куба Совет Эвилелиңе чигирни, спиртти, никельден кылган продукцияны, таакпыны болгаш таакпы кылыгларны база ССРЭ-ге сонуургалдыг өске-даа барааннарны бээр.

Куба экономиканың чедиишкиниг хөгжүүрүнге, Кубага хамаарыштыр Американың Каттышкан Штаттарының чазаның боттандырып турар экономиктиг бүзөөлөөшкинин ажып эртеринге бүгү хемчег-биле дузалаарын күзевишаан, Совет чазак Кубага бээр совет барааннарның өртөө Кубаның бээр барааннарының өртөөнден ажып турары-биле холбаштыр 1963 чылда Кубага узун хуусаалыг чөлинни чиигелделиг негелделерни өзугаар тыпсырын шиитпирлөөн. 1961 болгаш 1962 чылдарда Совет Эвилели-биле Кубаның садыынга бар турган ындыг карышкакты база чөлни тыпсырының аргазы-биле дуглаан болгай.

Кубаның чазак садыг төлөөлериниң Москвага чоруп турган үезинде ССРЭ-ниң болгаш Куба Республиканың даштыкы садыг организацияларының аразынга барааннарны чедирип бөөриниң нинти негелделериниң дугайында протоколга база ат салдынган, а ол ышкаш ийи чурттарның аразынга садыг-экономиктиг кады ажылдажылганы улам ынай хөгжүдери-биле холбашкан өске-даа элээн айтырыгларны, ылаңгыя Кубаның садар болгаш садып алыр барааннарын транспорттаар талазы-биле дузаламчыны Кубага көргүзер дугайында айтырыгны чугаалажып көрген.

Совет Эвилелиниң Куба Республикага тыпсып турар чөлзиги болгаш Кубага амыдыралчы чугула ужурдузалыг барааннар талазы-биле оон хереглелин хандырып турары, ийи талаларның бодалын өзугаар алырга, Кубаның национал экономиказын быжыглаарынга болгаш чурттуң чонун хандырарынга чугула рольду ойнап келген болгаш моон-даа соңгаар ойнаар.

1963 чылда Совет Эвилели биле Куба Республиканың аразынга бараан саарылгазының дугайында совет-куба чугаалажыышкыннарның үезинде чедип алдынган дугуржушкун ийи чурттарның улустарының болгаш бүгү делегейде тайбыңның эрге-ажыктарынга акы-дунма найыралды быжыглаарының болгаш кады ажылдажылганы хөгжүдүрүнүң херээнге чаа чугула салыышкын болур дээрзинге боттарының быжыг бүзүрелин ийи талалар илергейлээн.

(СЭТА).

КУБАГА УДУР ӨЖЭЭННИГ ҮҮЛГЕДИГ

ВАШИНГТОН. СЭТА-ның корреспондентизи **М. Сагателянның** дамчыдып турары болза:

Американың Каттышкан Штаттарының чазаа Куба Республикага удур өжээнниг чаа үүлгедигни кылган.

Кубаже кандыг-даа чүүктү сөөртүп турган азы сөөртүп турар даштыкы судноларга америк чазак барааннарын сөөртүрүн Ак бажын хораан.

Бо айтырыгның талазы-биле Ак бажынның тускай медеглелинде айтып турары болза, бо хоруушкун 1963 чылдың январь 1-нин сөөлүнде Кубаже чүүктү сөөртүп турган азы сөөртүп турар бүгү даштыкы судноларга хамааржыр. Ол медеглелди Ак бажынның парлалга айтырыгларының талазы-биле секретары П. Сэминджер номчаан.

Бир эвес даштыкы судноларның эзлери Кубаже чүүктерни моон соңгаар ол судноларга-биле сөөртпес деп «күзел ханыышкынныг бүзүредиглерни бээр» болза бо чылдың январь 1-нин сөөлүнде чораан ындыг даштыкы судноларга бо хоруушкун хамаарышпас деп тайылбырны медеглелде база киирген.

Медеглелди парлап үндүрген соонда Ак бажынның төлөөлекчизи корреспондентилернин салган айтырыгларынга «албан өзузундан дашкаар чуруму-биле» харыылаан. АКШ-тың чазааның шиитпири, «бир эвес эргежок чугула апарган таварылгада, Кубаже далай судноларының чоруушкунунга моон соңгаар база хамааржыр апаар» деп ол төлөөлекчи чугаалаан.

Кубаже баар аъш-чем болгаш эм аймаан чедиреринге Каттышкан Штаттар моондактавас дээр дугайында президент Кеннединиң бодунун үезинде кылган медеглелин америк чазактың кылган бо чаа базымы-биле холбаштыр канчаар билип болур дугайында корреспондентилернин салган дыка хөй айтырыгларынга харылавышаан, Ак бажынның төлөөлекчилериниң медеглээни болза, президентинин бөгүн берген айтыышкыны бүгү хевирниң чүүктериниң шуптузунга бүрүн хамааржыр.

Даштыкы парлалга допчулалы

Америк-япон шериг кады ажылдажылгазының улам ынай калбарып турар дугайында Японияның чазаанга Совет чазактың медеглели даштыкы парлалганын кол темаларының бирээзи болуп турар. «Нихон Кейдзай» деп япон солуннун бижип турары болза, япон порттарны кол даяныр черлер болдурарын чедип алырын оралдашпышаан, АКШ-тың чазаа Японияда иштики байдалды барымдаалап көөр ужурлуг. Суг иштибиле чоруур америк атомнуг хемелериниң япон порттарынга кээп турарынга удур япон улустуң демиселинин дугайында материалдарны «Акахата» солунга парлаан.

Француз-барыын-герман шериг сүлчээзи-биле холбаштыр Францияга удурланыышкынның совет нотазын парлалга калбаа-биле тайылбырлап турар. Совет нота тайбыннын дылыбиле чугаалап турар, оон ужурунда ол нота француз болгаш барыын-герман чагырыкчы бөлүктериниң адрезинге буруудадыкчы чугаа кылдыр дынналып турар деп «Юманите» солун бижээн. «Фигаро» солун үүлдүн эгезинге мынчаар айыткан: «Француз-барыын-герман керээ—ол дээрге шериг керээзи-дир, делегейниң дүшкүүрлүг чоруун ол чидиглендирип турар деп Москва буруудадып тур».

Бундестагка Аденауэрнин чугаазын болгаш ядролуг чепсекке тургузар контрольга киржирин оон ажыыбиле негеп турган дугайын солуннар бижээн. «Нейес дейчланд» солун оон чугаазын «чепсегленнишкинни эндере бүдүрериниң программазы-дыр» дээн.

Кариб далайның районунга байдалды база катап чидиглендирер дээр америк реакциянын оралдажыышкыннарын дыка хөй даштыкы солуннар бижип турар. Чоокта чаа АКШ-тың камгалал министри Макнамара Кубада кандыг-даа «шаап халдаар» чепсек чок деп медеглээн турзажок, америк «тенек аарыг» кижилер дайын калчаараашкынын өскүдерин үргүлчүлеп. Кубага хамаарыштыр эң кадыг-дошкун политиканы чорудар деп кыйгырып турарлар.

Бир эвес даштыкы бүгү судноларга Кубаже кандыг-даа чүүктерни сөөртүп турар болза оларга америк чазак чүүктерин сөөртүрүн АКШ-тың чазааның хорааныныың дугайында үүлду «Вашингтон пост энд таймс геральд» солун парлаан. Ол хемчегни Кубаны экономика талазы-биле бүзөөлөөрин күштелдиреринче орукка базым кылдыр солун айтып турар. Америк администрациянын ол айтыышкынынга англи судноларын эзлериниң таарзынмайн турар дугайын «Файнэшл таймс» деп англи солун дыннаткан. АКШ-тың чазаанын алган чаа хемчегларни тайбыннын херээнге улуг айыылды болдуруп турар дээрзин «Борба» деп югослав солун бижээн.

Америк-канада харылзааларның чидиглениниң даштыкы парлалга калбаа-биле тайылбырлап турар. Канаданың иштики херектеринге АКШ-тың холгаарлаашкыны «канадачыларның ханы таарзынмас чоруун болдурган» деп, «Нью-Йорк таймс» солуннун редакция үүлүнде миннип турар. Канаданы ядролуг чепсек-биле чепсеглээрин негээн АКШ-тың күрүне департаментизиниң медеглелин политика талазы-биле «оптуг» үүлгедиг-дир деп солун айыткан.

Франция биле испан диктатор Франконун аразында шериг чугаалажыышкыннарын дыка хөй даштыкы солуннар чырыдып турар. Франциянын күш-ажылдын бүгү-ниити конференциязының бюрозунун медеглелин «Юманите» солунга парлап үндүрген. Франко-биле сүлчээге шиитпирлиг удурланыышкынны французш ажылчы чоннарын мурнундан ол медеглелде илергейлээн. Бонн-Париж өзек ам Мадридке чедир үргүлчүлээринче чүүкүп турар дээрзин ол медеглелде демдеглээн.

Болгарияның «Отечествен фронт» солуну садыг талазы-биле делегей конференциязынга белеткелдин дугайында үүлду парлап үндүрген. Улустарның кады ажылдажылгазын болгаш тайбынның херээн быжыглаарынга ам болур конференцияның чугула ужур-дузазын солун демдеглеп турар.

Румынияның «Скынтейя» солунунун дыннадып турары болза, күрүне ажыл-агыйларының ажылдакчыларының чөвүлел хуралы Бухарестиге болган, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин көвүдедир дугайында айтырыгны аңаа чугаалашкан.

Февраль 7. (СЭТА).

Декретти күш чок болдурган

МОНТЕВИДЕО. (СЭТА). Күрүне албан черлеринге хамаатыларны ажылга хүлээп алырының корумчурумунун дугайында чоокта чаа хүлээп алган декретти хөй-ниитиниң негелдези-биле Уругвайның национал чазак чөвүлели күш чок болдурган.

Ол антидемократтыг декретке үндезилээш, чазак болза чагырыкчы бөлүктериниң үзел-бодалынга дүүшпес үзел-бодалдыг кижилерни күрүне аппарадындан арыглаар бодап турган.

Канаданың парламентизин дүжүрген

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Канаданың парламентизин дүжүрген дугайын Канаданың премьер-министри Диффенбейкер чарлаан. Парламентинин чаа соңгуллазын апрельдин 8-те эрттирер деп турарын Ассошиэйтед Пресс агентилел дыннадып турар.

Иракта шериг эргилдези

ПАРИЖ. (СЭТА). Иракка күрүне эргилдези болган деп, Франс Пресс агентилел дыннадып турар. Армия офицерлери эрге-чагырганы боттарының холунга алган болгаш ирак революциянын национал чөвүлелин тургусканын чарлаан. «Чөвүлелдин сорулгазы 1958 чылдың июль 14-түн революциязының өзулуг эчис сорулгаларын чедип алыры болур» деп бирги дыннадыынга чөвүлел медеглээн.

Хаббаниянын болгаш Киркуктун гарнизоннары тура халыышкыннарга каттышкан.

Национал чөвүлелдин шиитпирибиле мурнунда офицер турган 18 кижини, оон иштинде шериг губернатору турган Ахмед Салах Абдини ажылдан үндүрген. Премьер-министр Касемнин салым-чолунун дугайында чүү-даа билдинмес.

ХАМААТЫЛАРГА

1963 чылдың февраль 24-те Москва хоорайга 1963 чылдың акша-бараан лотереязының бирги үндүрүлгезинин ойнаашкынныг тиражы болур.

Тиражтың 50 разрядтарынга 7.500.000 рубль түүнүг 4.000.000 ойнаашкыннар болур. Оон иштинде «Москвич» деп 50 автомашиналар. «Планета» деп 350 мотоциклдер, 3.900 дааранар машиналар, 3700 соодукчулар, 2150 хеп чуур машиналар, 4000 хевистер болгаш өске-даа улуг үнелиг барааннар бар.

Лотерея билеттерин ажаалга кассаларындан, магазиннерден харылзааның албан черлериндеп, солуннар киосклеринден, кинотеатрлардан, вокзалдар болгаш аэропорттун кассаларындан садып ап болур.

ЛОТЕРЕЯ БИЛЕТТЕРИН САДЫП АЛЫРЫН УТПАҢАР!

АЖААЛГА КАССАЛАРЫНЫҢ ЭРГЕЛЕЛИ.

Республикага АГААР-БОЙДУСТУҢ байдалы

Бөгүн республикага хар чаар, Кызылга бичии хар чаар хүн болур. Агаарның температураза: республикага 21—26, Кызылга 24—26 градус соок болур.

Редактор Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

Кинотеатрларга

ФЕВРАЛЬ 10-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Чажыт ортулук» 9.40, 12.40, Мультипликациялар 11.40, «Айыылдыг дескинигде» 2.30, 4.20, 6.10, 8, 9.50 шактарда.

«ВОСТОК»: «Өзулуг кижи дугайында тоожу» 11.15, 1.15, «Катап эгелээн амыдырал» 3.15, 5.15, 7.15, «Бородино», «Чукотканың алдыны», «Катап эгелээн амыдырал» 9.15 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: Мультипликациялар 10, «Дээр алышкылар» 11.15, 1.15, «Бирги вектиң кижизи» 5.15, «Соңгу ие» 3.15, 7.15, «Амгы үениң архитектуразының чылыы», «Бис Муромскиден келген бис», «Аныяк дээрбе ээзи» 9.15 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Дидим кижилер» 10.30, 12.30, 6.30, «Арнын муң катап өскертиптер кижи» 2.30, «Кайызынга-даа куруг калган» 4.30, 6.30 шактарда.

ФЕВРАЛЬ 11-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Сезиглея адаанда» 10, 11.50, 1.40, 3.30, 5.20, 7.10, 9 шактарда.

«ВОСТОК»: «Дидим кижилер» 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Айыылдыг дескинигде» 11.15, 1.15, 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Бирги вектиң кижизи» (делгем экранныг) 2.30, 4.30, 6.30, 8.30 шактарда.

Хөөнүң көвүдээрин болдурбаңар!

1962 чылдың сентябрь 5-те киирбээн түнден хуусаа эрттирген хүн бүрүзүнде 0,1 хуу хөөнү санап тырттарын 1962 чылда ыяавыла камгаладыр камгалалдың төлевирлерин үзе санажып төлевээн хамаатыларның ажыл-агыйларынга Күрстрахование эргелели сагындырып тур.

Хамаатылар! Хөөнүң түннериниң улам көвүдээрин болдурбаңар!

Төлелгелерни көдээ черлерге—көдээ Советтерге, а хоорайларга — Күрбанкыга, ажаалга кассаларынга, Күрстрахованиениң инспекторларынга болгаш агентилеринге киирилер.

Күрстрахованиениң эргелели.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнун 24-63, редакторнун оралакчызының 35-24, пропаганда киллизинин 23—54, харыысалгалыг секретарының болгаш харыысалгалыг дежурныйның 23-35, көдээ ажыл-агый киллизинин 25-38, партийжи амыдырал болгаш культура амыдырал киллистериниң 37-13, иштики информация киллизинин 20-60, чагаа болгаш совет тургузуг киллистериниң 21-27, үлетпүр болгаш транспорт киллизинин 22-64, бухгалтериянын 31-75, корректорларын 21-47. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

ТС—00052. Чагыг № 115. Культура министерствозунун типографиязы